

DATINA

Serie nouă, anul 7, nr. 87, iulie 2021
www.cctb.ro

Revistă lunară editată de Centrul Cultural Județean Constanța
„Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța

Foto: Bianca Maria BECHISI

- 5 *Portret de muzician*
Silvia Țigmeanu - *Ana-Maria ȘTEFAN*
- 7 *Profesorii noștri*
Viața este frumoasă, trăiește-o la maxim! - *Ana-Maria ȘTEFAN*
- 9 *Info*
Diplome pentru cursanții Centrului - *Ana Maria Ștefan*
- 10 *Dobrogea, oameni și locuri de poveste*
Vară aprigă cu șarpele dobrogean înaripat - *Ovidiu DUNĂREANU*
- 13 *Obiceiuri de pe la noi*
Când e să se termine timpul - *Adrian NICOLA*
- 16 *An aniversar*
Nicolae Iorga – Proza de călătorie - *Marina CUȘA*
- 19 *Românii sunt pretutindeni*
Etnografia și decolonizarea - *Margareta DONOS*
- 21 *Conviețuiri*
Carol Feldman și memoria culturală a evreilor din Tulcea - *Raluca PETRE*
- 23 *În oglinda timpului*
Constantin N. Tomescu – o personalitate jertfelnică - *Anastasia DUMITRU*
- 30 *Documentar*
Prezențe feminine în Letopisețul lui Grigore Ureche - *Andreea-Teodora TIȚA*
- 34 *Jurnal interior*
Gheorghe Vrană (Yioryi Vrană) - *Gelu CULICEA*
- 36 *Personalități dobrogene*
Ioan N. Roman. Inedit - *Cristina IVĂȘCAN*

Datina,
fondată în 1991, serie nouă,

Revistă lunară editată de
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța

ISSN 1221-2253

DIRECTOR GENERAL: PROF. DOINA VOIVOZEANU

REDACTOR ȘEF: CONF. UNIV. DR. AURELIA LĂPUȘAN
REDACTORI: ANA MARIA ȘTEFAN, IULIA PANĂ, RALUCA PETRE,
OVIDIU DUNĂREANU, ADRIAN NICOLA, MARGARETA DONOS

Director artistic: DAN COJOCARU
Director economic: Alina ONEL

Tehnoredactor: Traian Mircea VOINEAGU
Ilustrația este asigurată de cursanții cercului de fotografie
al Centrului Cultural „Teodor T. Burada”, profesor Iulia PANĂ

Copyright text și fotografii © Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”
Copyright prezentare grafică © 2016 Editura Datina

Tiparul FOTO STORY SRL Constanța, B-dul. Alex. Lăpușeanu nr. 163, fotoartagfa@yahoo.com
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” - Constanța
B-dul. Tomis nr. 110, B-dul. I. C. Brătianu nr. 68
Tel/Fax: 0241 61 92 93, Tel: 0241 61 88 42
E-mail: office@scoalaarte.ro, cultural2@scoalaarte.ro

Foto: Bianca Maria BECHISI

Semnalăm, de la început, că anul acesta, în iulie, două momente necesar evocatoare pentru comunitatea culturală a Dobrogei încă așteaptă să fie incluse pe agenda vreunei entități culturale dintre cele ce și l-au ales ca patron spiritual. În iulie 2021 se împlinesc 145 de ani de la naștere și 80 de ani de la trecerea la cele veșnice a celui mai important jurnalist, avocat, om politic al Dobrogei perioadei interbelice.

Ioan N. Roman face parte din acea pleiadă de fii adoptivi ai ținutului românesc dintre Dunăre și Mare, cărora recunoștința generațiilor de astăzi trebuie să le fie pe măsura incontestabilelor lor merite culturale, civice și patriotice. Respectat de comunitatea românească, în întregul ei, recunoscută fiindu-i contribuția de adevărat apărător al cauzei dobrogenilor, Ioan N. Roman a primit încă din timpul vieții apelativul „ilustrul”, iar Nicolae Iorga, într-o conferință susținută în 1927, la Constanța, l-a numit „patriarhul Dobrogei”, în semn de recunoaștere a meritelor sale de autentic fiu al acesteia.

S-a scris mult, dar nu suficient despre această coplesitoare personalitate a Dobrogei, despre lecția de patriotism pe care a lăsat-o prin opera lui, despre toată jertfa cu care a apărut cauza Dobrogei în cele mai dificile momente ale istoriei acesteia.

A fost, cum bine se știe, pentru scurt timp primarul urbei Medgidia, poate chiar primul ei primar român, dar nu i-a plăcut prea mult să cârmuiască și a preferat avocatura, libertatea de idei, jocul inteligent al pledoariei, victoria câștigată la bară. De prezența lui I.N.Roman la Medgidia se leagă momentul sfințirii bisericii Sfinții Apostoli Petru și Pavel, numele său aflându-se și astăzi cioplit în marmura pisaniei din pridvor.

De acum înainte, gazetarul patriot și combativ este dublat de juristul și animatorul cultural, de omul politic și promotorul apărării drepturilor naționale ale locuitorilor Dobrogei, al democratizării vieții politice în această parte de țară.

Timpe de peste trei decenii, tainicele legături sufletești care l-au atras la țărmul mării aveau să-l facă pe proaspătul avocat drept unul dintre cei mai iluștri fii ai Dobrogei, personalitate inconfundabilă a Constanței.

Este autorul mai multor studii și cărți cu referire la provincia sa adoptivă: „Studii asupra proprietății rurale în Dobrogea” (1907), „Dobrogea și drepturile politice ale locuitorilor ei” (1905), „Pagini din istoria culturii românești din Dobrogea, înainte de 1877”, „Drepturile, sacrificiile și munca noastră în Dobrogea față de pretențiunile bulgarilor”, memoriu folosit de delegația română la Conferința de pace de la Paris. Va colabora, de asemenea, cu poezii, traduceri, articole politice și studii la diverse ziare și reviste. Dar ceea ce se impune a fi relevant este că în toate aceste scrieri este glasul lui, făcut public, cu tărie și convingere, pentru a susține cauza Dobrogei, în înverșunatele lupte politice ale timpului, dovada atașamentului lui profund pentru cultura românească.

Poate cel mai elocvent însemn păstrat testamentar sunt cuvintele lui Ion I.C.Brătianu

care avea să-i spună în legătură cu toată activitatea sa legată de redobândirea Dobrogei după prima conflagrație mondială: "Acolo, în vremuri de răstribite, ne-am verificat sentimentele față de țara aceasta. Nu voi uita niciodată fapta dumitale, domnule Roman. Dobrogea îți va fi de-a pururi recunoscătoare."

Ca jurist, I. N. Roman „a făcut strălucirea corpului de avocați. Cunoscător profund al principiilor care guvernează dreptul și ajutat de o inteligență și cultură superioară, pe lângă un simț juridic deosebit, I. N. Roman își pregătea procesele cu o rară conștiință și le pleda cu măiestrie și convingere”, lasă mărturie un contemporan al său.

„Pentru tineri el va rămâne o pildă vie; pentru cei de-o seamă cu el, Roman va fi icoana la care orice avocat trebuie să râvnească”, va spune la catafalcul său decanul Baroului constănțean, C. Irimiescu.

Pentru mișcarea liberală locală s-a dăruit de la început. Fusesse dezamăgit, apoi, spre sfârșitul vieții se autoexcluse din rândurile ei, dar acționase toată viața în cel mai curat stil și program liberal. Scrisoarea către fostul ministru este o dovadă testamentară a sentimentelor și convingerilor politice ale lui I.N.Roman. "Din convingere curată și cinstită m-am botezat și eu, la Iași, în apele liberalismului: și fără a fi presumțios pot afirma că am fost la vârsta și cu temperamentul meu, unul din combatanții care i-au adus servicii." Organizația liberală de la Constanța eu am întemeiat-o cu concursul câtorva prieteni - înainte chiar de a ni se da drepturi politice.(...) Pot spune că atât ca membru devotat al partidului, cât și ca parlamentar m-am

bucurat de stima neuitatului Ion I.C.Brătianu, achitându-mă conștiincios de unele însărcinări cu care m-a onorat."

I.N.Roman nu a fost doar întemeietorul organizației județene. În perioada 1910-1914 a fost ales vicepreședintele ei, pentru scurt timp primar de Constanța, deputat, apoi senator. Adeptul reformei agrare, al introducerii votului universal, apărător al drepturilor dobrogenilor, dar și ale românilor transilvăneni, I.N.Roman merită să i se păstreze vie memoria și să fie cu orice prilej cinstit și respectat.

Scria fiul său, Horia Roman, în "Cenușa visărilor noastre": "La 12 iulie 1931, într-o minunată dimineață de vară dobrogeană, tata se despărțea de noi în Constanța, "la marginea mării", răpus de un fulgerător atac de inimă. Pierdeam pe camaradul meu de jocuri din copilărie, pierdeam pe cel mai tânăr, mai drag și mai înțelegător prieten. Cu plecarea lui dispărea, pentru totdeauna, lumea plină de flori și de soare, lumea fără griji din casa noastră de la Constanța."

A doua zi, în "Neamul Românesc", Nicolae Iorga îi dedica un amplu necrolog subliniind, printre altele: "Ioan N. Roman s-a stins subit la Constanța... Acuma patruzeci și ceva de ani, un tânăr ardelean câștigase multe prietenii prin frumusețea sa de săliștean cu ochii negri și barba deasă, prin meșteșugul versurilor însuflețite de spiritul eminescian și prin vioiciunea condeiului său de ziarist".

Retoric ne întrebăm în acest iulie care merită a fi dedicat lui Roman: ce am fi oare astăzi fără modelele de ieri? Ce viitor se pregătește fără a cunoaște și prețui trecutul?

Foto: Alexandra MICU

„Muzica trebuie să trăiască sub degetele noastre, sub ochii noștri, în inimile și mintea noastră, cu tot ceea ce noi, cei în viață, putem să-i aducem ca ofrandă.”

Dinu Lipatti

*Prof. Silvia Țigmeanu, Manager Proiect al
Concursului Național de Pian
„Piano Art”, ediția a-V-a*

Adevăratul respect față de muzică înseamnă să-i dai viață!

Concursul Național de Pian „Piano Art”, care se desfășoară încă din anul 2016, a ajuns anul acesta la a-V-a ediție. Concursul a fost organizat anual de Consiliul Județean Constanța prin Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” și are ca scop motivarea elevilor care studiază pianul în paralel cu învățământul general obligatoriu, fapt ce contribuie la dezvoltarea capacității intelectuale a tinerilor. În fiecare an concursul a adunat tineri talentați de toate vârstele, care au avut șansa să se afirme artistic într-un cadru organizat, tinerele talente având, astfel, oportunitatea de a-și evalua cunoștințele și de a se familiariza cu un mediu competițional.

Cu toate restricțiile și temerile create de pandemia de Coronavirus, și anul acesta concursul a reunit zeci de participanți dornici de a-și etala talentul pianistic. „Piano Art” este deschis copiilor ce studiază pianul la Școli populare de artă, Centre culturale, grădinițe, Case de cultură, mediul privat. Conform regulamentului,

concurenții au avut de interpretat două piese de factură diferită ca stil și gen, executate din memorie. Astfel, în perioada 26-27 iunie, în sala Centrului Multifuncțional Educativ pentru Tineret „Jean Constantin”, participanții au avut șansa de a da concursul pe un pian de concert marca Boston ce face parte din mult apreciată marcă „Steinway&Sons”. Concurenții au avut ocazia să atingă clapele unui instrument destinat pianistilor concertisti consacrați din lume.

Anul acesta, marele premiu a ajuns la **Matei Ardeleanu**, iar alți 17 concurenți au luat premiul I. Aceștia sunt: **Rareș Ioan Crețu, Ioana Sofia Neamțu, Daria Elena Iancu, Mara Cristiana Vasile, Maria Zenaida Pantazi, Antonia Bianca Popa, Ioana Bădoi, Andrei Borș, Sara Maria Ene, Gabriela Elena Stafie, Aura Maria Șerban, Melisa Maria Petre, Daria Andreea Dumitrașcu, Briana Maria Alexandrescu, Răzvan Ștefan Paraschiv, Alexandru Constantin Țârdea, Matei Ardeleanu**. Acestora li se adaugă alți zece ocupanți ai locului II, trei ocupanți ai locului III și șase mențiuni.

Devenit deja tradiție, este momentul să intrăm în culisele concursului. În ceea ce privește organizarea concursului trebuie să precizăm că inițiativa este distinsă pianistă **Silvia Țigmeanu**, un nume de referință pentru cultura muzicală românească. Renumele i se datorează calităților sale artistice cu totul excepționale, puse în valoare de o muncă asiduă, metodică și profundă, care se remarcă prin virtuozitatea cu care atinge clapele pianului. Silvia Țigmeanu are o activitate concertistică bogată, care cuprinde atât concerte alături de orchestra simfonică a Teatrului de Operă și Balet „Oleg Danovski”, cât și recitaluri solo, camerale și de acompaniament susținute pe scenele din țară dar și din străinătate (Italia, Germania, Austria, Statele Unite ale Americii, Japonia, America Latină etc.),

precum și participări la festivaluri naționale și internaționale.

Căci adevăratul respect față de muzică înseamnă să-i dai viață și să o transmiți mai departe. Cu pasiunea nemărginită față de pian, față de bucuriile muzicii, a încântat ascultătorii cu tușeul său cald și omogen. Cu inteligență, sensibilitatea frazării și tehnică pianistică impecabilă, Silvia Țigmeanu s-a impus în viața muzicală națională, colaborând cu numeroși soliști instrumentiști cât și de operă, în recitaluri realizate în toată țara și la evenimente de rang internațional.

Pianistă, corepetitor, profesor de pian, Silvia Țigmeanu stă în spatele multor destine devenite celebre datorită profesionalismului său. Putem spune că și-a închinat viața muzicii și bucuriei de a împărtăși succesul multor soliști de operă la care și-a adus fără îndoială contribuția, poate de multe ori rămasă în anonimat, pe nedrept. De aceea, amintim că de numele său se leagă carierele multor artiști pe care i-a sprijinit din punct de vedere muzical și care au concertat pe cele mai importante scene din lume precum: Covent Garden, Opera Bastille, Madrid, Santiago de Chile, La Scala și altele. Silvia Țigmeanu s-a dăruit întotdeauna cu mintea și sufletul profesiei sale, ajungând să fie liantul perfect între solist, dirijor și orchestră. Sunt cântăreți de operă care recunosc că îi datorează enorm printre

care și foști studenți. Căci având disponibilitate, atât pentru interpretare cât și pentru pedagogie, a îndrumat în calitate de profesor de pian, o serie de elevi în cadrul Colegiului Național de Arte „Regina Maria” Constanța, cât și în cadrul Universității „Ovidius” Constanța, acolo unde a activat ca Lector Universitar.

Artistul răspunde de muzica pe care o execută. El trebuie să o dăruiească și chiar să o plăsmuiască din nou, dacă este nevoie.

Acompaniatorul este un fel de arhitect precaut care calculează din vreme toate posibilitățile care pot surveni în timpul desfășurării actului interpretativ după un plan bazat pe experiența personală. În ceea ce privește relația cu partenerul pe care îl acompaniază, îngăduie revelații neașteptate, izbucniri temperamentale sau emotivitate ascunsă. De aceea, cazurile în care compatibilitatea și viziunea comună asupra lucrărilor interpretate să fie depline sunt rare, dar există. În acest sens Silvia Țigmeanu este o dovadă vie.

Puțini spectatori care merg la operă cunosc pașii unui spectacol bine pus la punct, drept pentru care găsim oportună această ocazie de a revela „misterul” unor arii foarte bine pregătite. Secretul constă în multe ore de studiu lângă pian, mai precis lângă corepetitor, unde soliștii fixează primele demersuri din punct de vedere muzical.

Înzestrată cu sensibilitate infinită, aceasta a reușit să dea profunzime interpretării sale, dându-i un mesaj muzical profund. S-a implicat în foarte multe proiecte artistice, cultural - educative, în calitate de Director al Universității Populare Constanța, și mai târziu în calitate de Director Artistic în cadrul Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”. A fost Asistent Artistic și Maestru corepetitor în cadrul Teatrului de Operă și Balet „Oleg Danovski” din Constanța, acolo unde activează și astăzi.

Palmaresul său cuprinde numeroase distincții, dintre care amintim Premiul pentru întreaga activitate, acordat în cadrul celei

de-a IV -a ediție a Galei Premiilor Operelor Naționale, la propunerea conducerii Teatrului Național de Operă și Balet „Oleg Danovski”, în 2016. Dincolo de toate realizările profesionale și dincolo de calitățile artistice și pedagogice, aș vrea să punctez trăsăturile omului Silvia Țigmeanu. Caldă, umană, sensibilă, rafinată, de o delicatețe sufletească și de un spirit aristocrat, cu o stăpânire desăvârșită, o privire blândă și un zâmbet mereu senin și cald, acestea sunt doar câteva dintre multiplele mijloace prin care exprimă temperamentul său de artist înnăscut, înzestrată cu o rară facultate de înțelegere.

Foto: Andrei GHEORGHE

Profesorii noștri

Viața este frumoasă, trăiește-o la maxim!

Ana-Maria ȘTEFAN

Profesor de balet în cadrul catedrei Arta Mișcării, Șeitan Karina, face parte din echipa de profesori ai Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”, din anul 2019. Este

pasionată de balet încă de la vârsta de 10 ani și a absolvit Colegiul de Arte „Regina Maria” din Constanța. După terminarea studiilor a decis să devină profesor de balet. Așa a luat naștere interesul pentru cariera pedagogică.

În momentul de față, are în pregătire șapte eleve talentate despre care ne povestește cu mândrie:

„Skulstad Ariana, Mitea Olivia, Gavrilă Bianca, ele sunt elevele care au evoluat foarte mult de când au pășit pragul acestei instituții. De altfel, îmi sfătuiesc toți elevii să fie atenți, să muncească pentru a învăța secretele artei scenice, dar mai ales să dea dovadă de seriozitate atunci când pășesc într-o sală de balet sau pe o scenă.”

La rândul său, a primit sfaturi valoroase atât din partea profesorilor îndrumători, cât și din partea prietenilor apropiați sau din partea familiei, care împreună cu ambiția sa și munca depusă, au ajutat-o să obțină rezultate prețioase

în cariera sa artistică. Dintre acestea, amintim:

Locul I și Locul II în cadrul Concursului Internațional de Dans „Lebăda de Cristal”, Locul I „Attitude Balet Festival 2017”, Locul III „Dance Campus & Contest – Italia 2017, acestea fiind cele mai importante etape și cele mai mari satisfacții din viața sa artistică.

Orele de balet cu Karina se desfășoară în armonie, în liniște, cu multă străduință care ulterior duce la progres! Cu bucurie, ne mărturisește că cea mai plăcută experiență a sa de până acum este chiar activitatea pedagogică pe care o desfășoară în cadrul Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”, activitate care i-a lipsit enorm în timpul stării de urgență cauzată de pandemia de Covid 19, când din păcate, a fost nevoită să întrerupă susținerea cursurilor fizic.

Experiența profesională cumulată în anii de studiu contribuie substanțial în valorificarea potențialului artistic al elevilor, astfel că își poate da seama de la primul curs dacă un elev are sau nu abilități artistice necesare în arta scenică. Cu toate acestea, îi încurajează și pe cei

mai puțin înzestrați, cu condiția să studieze mai mult. Cel mai bine se simte alături de familie și de cei apropiați cu care îi place să-și petreacă timpul liber. Nu ar schimba nimic din trecut. Mărturisește că fiecare experiență și persoană din viața sa, a contribuit substanțial la persoana care a devenit în prezent.

„Dacă ar fi să o iau de la cap, aș lua exact aceleași decizii pe care le-am luat și în trecut!” susține Șeitan Karina.

A depășit orice obstacol având susținere morală din partea familiei, dar mai ales a mamei sale, pe care o evocă cu nostalgie:

„Mi-a marcat viața și m-a ajutat să progrez. Să excelez în tot ceea ce am făcut. M-a susținut moral și fizic enorm.”

În final, ne mărturisește dorul față de profesorii săi de balet, pe care ar dori să îi revadă. Căci arta se face cu suflet. Pe lângă talent, un artist este înzestrat și cu multă sensibilitate. Așa este și Karina, un suflet de artist sensibil care face publicul să vibreze încă de cum pășește în scenă.

Foto: Florin CĂLUGĂREANU

Diplome pentru cursanții Centrului

Ana Maria ȘTEFAN

„Dansul este cea mai elevată, cea mai emoționantă, cea mai frumoasă dintre arte, pentru că nu este doar translatare sau abstractizare din viață; este chiar viață!”

Vă prezentăm rezultatele obținute de elevele noastre din cadrul clasei de DANS, la concursul StaREvolution, 2021.

Prof. Coordonator: Adriana Hoidrag

Bucharest Events Center:

Ioana Diță – Locul I, la secțiunea solo lyrical, categorie de vârstă: 16-18 ani și premiul special, voucher cu gratuitate pentru participarea la TEMPLE of DANCE, Bulgaria, 21 Noiembrie 2021,

- Locul I, secțiunea - solo dans contemporan
- Locul I, secțiunea - solo urban
- Locul I, secțiunea duet urban și silver card-gratuitate 20%, workshop dans, stil urban

Cristina Georgiana Gheorghe

(categoria de vârstă 19-25 ani)

- Locul I, secțiunea solo dans contemporan;
- Locul I, duet urba și silver card, gratuitate 20%,workshop dans, stil urban.

Claudia Buică

- Locul II, secțiunea solo open
- Ema Teodora Rizea** (categoria de vârstă 10-12 ani)

- Locul II, solo dans contemporan

Camelia Gâscan

- Locul II, secțiunea solo dans contemporan, categoria de vârstă: 13-15 ani

- Locul II Duet, dans contemporan Camelia și Claudia.

Vară aprigă cu șarpele dobrogean înaripat

Ovidiu DUNĂREANU

Pe nesimțite, vara își intrase deplin în drepturi. Căldura înăbușitoare și o lumină imensă se luau la luptă cu ființele, le răscoleau și le copleșeau fără îndurare. Abia suportând această prigoană, cât era ziua de lungă, oamenii nu-și mai vedeau capul de treburi, iar seara, frânți de oboseală, picau răpuși de un somn greu. În vis li se arătau vii și lanuri de floarea soarelui verzi și înflorite, livezi de caiși umbroși cu crengile încovoiate până la pământ de povara fructelor coapte, care deșteptau în piepturile lor gemete domoale, nostalgii fără leac și un dor nebun de a o lua la fugă prin ele, liberi și fericiți, ca în anii copilăriei și tinereții.

După lăsarea întinericului, aerul se mai îmblânzea. Devenea suportabil. Atunci peste dealuri și sat, peste albia Dunării și insule sporea tăcerea nețărmită a șiroaielor de stele. Când și când, remorchere puternice, trăgând parcă după ele convoaiele de șleपुरi cu smoală ale nopții, o spărgeau cu țiuitori îndârjite și roteau din vârful catargelor peste păduri fasciculele unor faruri orbitoare.

Unii din băieții ieșiți cu caii la păscut în vadul lui Pipa, țineau morțiș să facă baie călări. După ce se repezeau spre adânc de câteva ori înot cu animalele înfiorate, ieșeau pe mal și, chiuind turbați, goneau uzi, la trap, pe firul acestuia în jos și sfichiuiuiau cu sfârșul bicelor luna plină.

Alții dintre ei, cu traistele pentru merinde pe după gât, se scufundau sub apă la praguri și scoteau raci cu mâna din găuri. Când desagele se umpleau, aceștia veneau și le deșertau peste grămada de jeratic în jurul căruia stăteau strânși în genunchi cu toții. Racii măslinii și îndărătnici sfârâiau și se rumeneau văzând cu ochii, iar în câteva clipe se frigeau, numai buni de mâncat. Băieții îi scoteau cu țepușe din nuiile de câtină din foc, îi lăsau să se răcească nițel, le rupeau cleștii și coada și le ronțăiau, sugându-le cu poftă carnea albă și gustoasă...

La miezul acelei nopți clare și neclintite, peste sat a trecut ceva ca un tăvăluc de foc și l-a scormonit dintr-o parte într-alta a lui cu un șuier mai grozav decât al sirenei de la moara lui Kemal.

Oamenii și animalele s-au zbătut amarnic în somn și s-au perpelit în așternuturi. Unul care ieșise taman atunci, să se ușureze în mijlocul bătăturii și căsca mahmur ochii pe sus, a doua zi a zis că a văzut balaurul înaripat zburând pe deasupra caselor și curților. Zvonul s-a răspândit ca pojarul și a spuzit buzele tuturor. Iar sătenii noștri, după cum știm că le era firea, n-au scăpat prilejul și s-au pornit pe înșirat a fel de fel de povești cu namila de șarpe, ținute ascuns în ei, care de care mai neobișnuite și mai ametoare, că te zărgheai de-a binelea, ascultându-le. Născocite sau nu, ele incendiau gura și închipuirea la toți.

– Deunăzi, la câmp, după prânz – mărturisea Vasilică, băiatul cel mic al lui Anghel și al Sultanei Banu – mă trimite tata să adăp boii, jos, în japșă. Îi iau și cobor văgăuna la cișmeaua de piatră a colonelului Damian. Acolo îi las să bea pe săturate, mă răcoresc, și eu, în apa rece din uluc, și așa ud o pornesc înapoi la deal, mânându-i încetinel din urmă. La jumătatea pantei, boii fornăie îngroziți și întepenesc locului. Nu-i mai pot urni nici un pas, chiar dacă rup joarda pe ei. „Ce boalele i-o fi apucat? Că până acum, de când îi aduc eu în japșă, nu mi-au făcut niciodată una ca asta!” – mă întreb și mă mir, surprins, în sinea mea. Iar

când mă uit înainte, să mă dumiresc de ce s-au împiedicat, simt că îmi îngheață broboanele de apă pe mine, că mă furnică fiori pe șira spinării și că mă cuprinde dărdăiala din toate încheieturile. Trupul – gros ca pe picior, negru-verzui pe spate și galben-auriu pe burtă –, al balaurului, tăia de-a curmezișul, asemenea unui buștean, cărarea. De o parte și de alta, pe coastele râpei, nu i se vedeau nici capul, nici coada, de lung ce era. Mă prind sănătos cu mâinile de coada boilor și răcnesc la ei să-mi crape bojocii. Încurajați de zbieretele mele, plăvanii saltă peste șarpe cu mine cu tot, și mă târăsc nebunește, mai mult mort decât viu, până sus la gura jepșii în hotarul pământului nostru, unde cad și leșin, scuturat de friguri. Tata și frate-miu Nicolae, când mă văd în ce hal arăt – galben ca turta de ceară și zdrelit pe burtă și pe picioare – se crucesc. Neștiind ce s-a întâmplat și ce am, îmi sar în ajutor cum se pricep. Mă forțează să trag câteva înghițituri de apă, apoi mă stropesc pe față cu ea, îmi oblojesc rănile cu cârpe umezite și nu înțeleg o iotă de ce

aiurez și bălmăjesc eu printre sughițuri. De-abia după vreo două ceasuri și mai bine îmi revin din sfârșeală și din spăimântare și izbutesc să le spun lămurit ce-am văzut și ce-am pățit...

– Țin minte că eram tânără și că mă prinsese înserarea, de una singură, la sapă la porumb, dincolo de dereaua almalâienilor – povestea Bouroua, cea de o sută douăzeci de ani, pe care dacă o vedeai la chip, nu-i dădeai mai mult de cincizeci, și care, la viața ei, le trăise, le auzise și le știa pe toate. Mă înverșunaseră să termin rândurile rămase, ca să nu mai bat, și a doua zi, atâta cale. La plecare, în loc s-o iau pe deal,

pe lângă pădurea lui Gagea, ca în zilele alelalte, am tăiat-o direct pe ceair și am ieșit pe vale la drumul ascuns. Cum am intrat pe el, cu sapa la umăr și legătura cu lucruri vârată pe coada ei, am întins pasul. Pân' să ajung în drept puțul sec al lui Stan Paliu, se întunecase de-a binelea. Călcam și nu zăream la doi pași, parc-aveam orbul găinilor. Când să trec pe lângă puț, nu știu ce m-a îmboldit și mi-am aruncat ochii pe băjbâite la el. Și ce mi-a fost dat să văd?! La gura lui pâlpâia o vâpaie care-i înălbea ca marmora ghizdul pe dinăuntru. „Na-ți-o bună! Te pomenești că am vedenii?!” – mi-am spus și mi-am frecat pleoapele cu buricele deștelor și am privit iarăși. Fumuiagul de lumină tremura tot acolo nepieritor. Am iscodit în lături. Nici țipenie. Doar bezna umedă. Probabil că vreun întârziat de ispravă, ca și mine, aruncase vița uscată ori tufele tăiate de prin vie în el, le dăduse foc, și-și luase tălpășița la spinare, să nu-l prindă noaptea pe coclauri – am judecat cum ar fi putut sta, după mintea mea, lucrurile. Dar din fântâna părăsită nu răzbeau, nici pic de fum, nici trosnet de lemn ars, ci numai o forfotire și un vâjâit ca ale unui vârtej ce se zbuciuma să răbufnească afară din hăul pământului. Ei, dar ce blestemăție o mai fi și asta?! – mi-am zis. Și cum nu eram io aia, care să se piardă cu firea din te miri ce bazaconie, mi-am luat inima în dinți, m-am apropiat tiptil de marginea fântânii și am căutat curioasă și încurcată într-însa. La trei-patru stânjeni în adânc, pe fundul ei sterp, colcăia și străfulgera o grămadă de șerpi de toate neamurile și mărimile. La câmp, mai nimerisem io peste câte un șerpoi, când își schimba pielea prin gropile cu mărăcini ori făcut covrig ca o baligă, cocându-se la soare în mijlocul drumului, sau încolăcit pe piciorul vreunei vaci căreia-i sugea ugerul, ori când mânca lapte cu copiii mici din aceeași strachină, dar peste atâția strânși câtă frunză și iarbă la un loc, niciodată. Frica m-a secat la ficați. Și cât eram io de vitează, m-am înmuiat, cu coatele sprijinite de buza de gheață a fântânii, ca lovită de dambla. Simțeam cum mi se jilăvește rochia fierbinte pe trup și că picioarele nu mă mai ascultă. Inima-mi zdupuia, să-mi spargă pieptul. Răsuflarea mi se îngreunase, iar ochii, zgâiți cât cepele, gata să-mi sară din cap, nu mi se mai rupeau de la ei. Înlemnisem ca o momâie năruită și speriată, ne mai fiind stăpână pe mine. Pluteam parcă într-un vis, altfel decât o făcusem până atunci. Într-un vis în care eram fără vrerea mea părtaşă la cel mai tănuț și de necrezut dintre secretele târâtoarelor. Spurcații scăpărau precum jarul și foșgăiau, surzi, în călduri, unii peste alții, făceau ocoale, se înălțau și se băteau, sâsâind, de te sculau din morți și-ți băgau și mai rău spaima

în oase. Din vârful limbilor despicate, suflau o spumă de culoarea cârmăzului, ca o risipire de funigiei, ca o dantelă de abur în destrămare. Când scuipătura aia a lor s-a adunat cam cât o moviliță, în bujorul inimii ei strălucite, a-nceput să se aleagă și să fiarbă piatra scumpă. Întâi a licărit cât un grăunte de nisip, apoi a sporit, sclipind, cât un ciob de sticlă, ca să lucească orbitoare, pe nebănuite, cât ditai diamantul, întunecându-le la lighioane vederea și sleindu-le de puteri. Să le fi văzut cum cădeau secerate! Să le fi văzut ce se mai zvârcoleau chiorâte! A naibii să fiu, dacă vă mint sau exagerez cu ceva. Cel de Sus, mi-e martor. Și pân' să se dezmeticească șerpălăii ăilalți, unul tânăr, de vreo trei-patru metri, ca un curcubeu scânteietor, singurul de-altminteri care nu pățise nimic, s-a repezit năprasnic, a înhățat piatra scumpă și a înghițit-o cât ai zice pește. Timpul parcă lăuzea. Io aproape că eram fără suflet în mine, mă pierdusem de tot, moleșită ca o otreapă, scăldată în sudori reci, uluită și îngrozită. Presimțind ceasul rău, o buhă mare și neagră s-a desprins de pe craca unui roșcov câinesc din apropiere, a fâlfâit greu, țipând ca scoasă din minți pe deasupra mea și a dispărut peste muchia malului de lut pe sub care se afunda drumul. Și, cum vă spun, nu-mi credeam ochilor.

În câteva clipe, șarpele mlădiu, ager și nespus de frumos, s-a făcut balaur. Trupul i s-a lungit de zece ori pe cât îl avea și s-a îngroșat ca un butuc. Solzii spoțiți cu foc i s-au lățit și boltit cât olanele de pe casă. Pe spate i-au crescut ca la lilioci aripi zdravene, iar pe burtă, gheare de cartal întocmai unor cângi. Capul i s-a mărit cam cât cel al unui miel. Vijelii sălbatice izbucneau din găvanele lui aprinse. Jivina a țâșnit prin hornul puțului în sus, bubuitoare, ca trăsnetul, și a zburat la dracu' în praznic, însângărând, asemenea pojarului lunii când răsare, înaltul cerului și pierită a fost. În avântul ei, pe mine m-a pârjolit și m-a aruncat cât coala cu zgaibaracele în sus, de eram să mă tai cumplit în sapă. M-am ridicat golită de sânge, mi-am strâns lucrurile, cum am putut, de pe jos, și până în sat am ținut-o tot într-o goană. Când am ajuns acasă, brusc s-a dezlănțuit prăpădul pământului. Preț de o noapte și o zi, crivățul a călcat în picioare tot ce i-a ieșit în cale, Dunărea a urlat cerând suflet de om, norii s-au bolovănit pe sus, a fulgerat și a tunat fără cruțare și fără să cadă în schimb o picătură de ploaie, de-am crezut că cine știe ce pacoste ne va mai paște. Ei, dar pân' la urmă nu s-a-ntâmplat nimic anapoda din ce mă așteptam...

Foto: Bianca Maria BECHISI

Când e să se termine timpul

Adrian NICOLA

Bun găsit la dumneavoastră, cinstiți gospodari!

Timpul nu mai ajunge, iar asta nu de ieri, de alaltăieri, cam de când ne știm. L-am lungi și nu știm cum, l-am lăți, dar nu ne pricepem, am vrea să-l înmulțim, dar se încăpățânează să rămână înțepenit pe cadranele ceasornicelor. De aceea stau și mă întreb adesea cum ajungea timpul oamenilor de altă dată, mai ales al celor neclintii din satele lor. De unde aveau ei atâta putere și răbdare pentru a le face pe toate fără să se plângă de timp, că n-ar fi destul? „Mergi, nene, de parcă ai fi pus boul de hăis în locul celui de cea!” zicea câte cineva celui cu mers domol, calculat, chibzuit sau poate chiar leneș. El însă mergea liniștit fără teama că se va lumina de ziua fără să fi ajuns în capul ariei, să-și ia în primire postața pe care avea să o lucreze în ziua aceea. Nu zăcea de sperietură la gândul că dând cu sapa nu va fi în stare să ajungă cu rândul înapoi până ce soarele se ridică spre înaltul de la miazăzi, la capul de unde pleca și unde îl aștepta mâncarea ferită de ciori și găze, umbra carului și ulciorul cu apă, corconit ca un prunc, să nu-l ardă soarele în obraji. Cum de nu intra el la idei că i se va termina timpul de muncă până la chindie, iar cel pentru ajungerea acasă îl va înainta în noapte fără cruțare, încât să-i cadă capul obosit la fiecare groapă prin care va călca șina ce acoperea lemnul roții carului? Cum nu se bătea femeia sa cu pumnii în cap că ce avea să se facă ea dacă el va intra pe poartă când nu va mai avea lumină și va orbecăi, pipăind pereții, să-i facă lui o turtă și o zeamă, să-și potolească deodată și foamea și setea? Și ce gălăgie vor face găinile și rațele nemâncate, cu piepturile arse de sete? Ce putere o ajuta pe ea să poată adormi deasupra gândului că noapte va fi prea mică și se vor azvârli peste ei zorile înainte ca odihna să le fi cuprins tâmpile zvâcnind de oboseală și durerea să-i fi trecut din șale și din picioare de la truda cât ziua întreagă și două picături rupte nopții, una dimineața și una seara, de ieri? Ce dar avea el, țăran tânăr aflat în putere, să nu-i rupă carnea și cămașa deznădejdea la gândul că nu va avea timp să se dragostească cu iubita lui soață, că poate ea își stinge cu lacrimi dorul și

focul iubitului, nici atât să mai și fluiera pe lângă gardurile altora... Iar cu dragostea este din veac la fel ca pe ogor: fără însămânțare, fără încolțire și înflorire, s-ar fi isprăvit de mult pe pământ.

Stai și te întrebi când aveau ei timp să-și dregă lemnul loitrelor ori să mai schimbe obada crăpată a roții carului, să bată o sapă sau să-și ascută o coasă; când mai puneau la cale „înrudirea” cu vreun vecin sau vreun apropiat dând scroafa lui la vierul celui alt, să-și ducă vaca la bic, să mai sădească un pom ori să-l altoiască pe cel neroditor, să pună o floare în grădină sau vreo mușcată în glastră, să aibă cu ce-și bucura cenușul iernii ori de câte ori le scăpau ochii și la alte flori decât cele de gheață, de pe geam; mai aveau ei timp să se închine și să se roage ori să asculte cântecul vreunui caval, îngânat și molcom, prins în zăbalele satului cu vergi de lumină, să-și însoare fiii și fiicele în nunți domnești pregătite cu mîgală și măcar trei zile

de petrecere? În ce cotloane ale vieții își găseau ei vremea de a-și îngropa bunicii și părinții, dar și de a-i aminti prin pomeni ce par a nu se mai sfârși? De unde atâta timp, Doamne, să se adune pe marginea șanțului, ca să zburde între zurgălăii amintirilor, sporind zestrea de înțelepciune a tezaurului sătesc, pentru care nu s-a mai găsit loc în muzeu, cu vorbe care să rămână în mintea și inima tuturor fără a fi fost scrise vreodată altfel decât în țărâna scornită de arșița și furtunile istoriei?

Cine dădea oare atâta timp femeilor satului încât ele să ducă o sarcină după alta, dând din furcă, cu burta la gură, paiete la spatele combinei prin deșerturi de praf smuls spicului de grâu pentru ca acesta să-și lepede în saci rodul de pâine? De unde luau timpul pentru a naște și crește prunci sănătoși, chiar spălând rufele familiei cu tălpile goale între malurile înguste ale pâraielor limpezi care vin și pleacă, reci și nepăsătoare, ducând pe undele lor, la vale, bucăți din sănătatea și bucuria lor? Cum se mai încumetau ele să tragă fire printre ițe și spetele de la război iarna, la lumina lămpii, în strâmtoarea odăii mici, ori să împungă cu acul albul inului și mătasea borangicului fără să spună „Lasă că este bun și ține de cald și fără flori!”? Ce dar aveau ele de a nu le păsa că acum trece de chindie și n-au pus decât doi bobi de mură pe ștergarul ce se va ridica deasupra zidului, sub tavan, aducând lumină pe fața fumuită a icoanei, când droaia de copii trebuia să sosească acasă hămesită și gălăgioasă, vitele mugeau stărnite de foame și tăuni, iar uleiul flăcării din candelă era pe terminate? Iar ele, în loc să se olecăie, să se vaite și să se plângă de greutățile vieții, mai aveau putere să dea drumul poveștilor pentru urechile pruncilor și lipitul genelor de după terminarea

jocului, dar și cântecului, pentru alungarea dorului și mângâierea sufletului celui drag.

Maica, mama mamei, avea buricele degetelor împunse de cârpitul hainelor în car, când ziua se străduia a se dezlipi de noapte, dar tot avea timp să cânte „Leagă-te vârf de brad,/ Că și eu m-am legănat,/ După cine mi-a fost drag” și să se uite în sus, la cer, să vadă ce mai spune Calea Laptelui ori ce mai zvonește Cornul Caprei despre ce avea să vină. Omul ei, tata mare al meu, nu-i spunea nici când să se culce, nici când să se scoale. Nu aveau ceas și doar stelele cu lumina lor clipind șagalnic sau câte un cocoș ce și-a pierdut măsura clipei le spuneau când să facă ochi și să se ridice de pe lungul prispei. Nu-i spunea nici ce să facă ori cum să facă pentru că înaintea clipei când luna să se fi culcat în salcâmi dinspre vîi o lua cu el în car, la truda pământului căruia ei i-a fost sortit a fi roabă o viață întreagă. Seara veneau târziu, când gazul lămpii i-ar fi costat prea mult, iar tălpile lor frigeau de arșița și neodihna zilei. De cele mai multe ori nu mai puteau aștepta să se coacă sau să se frigă ceva, așa că adormeau nemâncăți, căci mai strașnică hrană decât somnul pentru ei nu se afla, dar când caii erau înhămați ea trebuia să aibă turta coaptă și traista vîrâtă în lada carului, fiindcă el nu avea nevoie să se roage de timp pentru a se opri în loc.

Îi mai mustra preotul că nu prea țineau sărbătorile și ajungeau destul de rar pe la sfînta biserică, rudele și prietenii se supărau că nu le treceau pragul decât la nuntire sau dusul pe ultimul drum al cuiva, receptorul sau primarul că nu au ajuns la Primărie să-și plătească dările, iar de multe mustrări tata mare, om îmbogățit de natură cu pătule întregi de răbdare, nu li se plîngea că îi lipsește ceva și de-aia trage într-una, să se pricopsească. Atunci, abia atunci, le spunea

privindu-i serios: „Când, domnule, nu vezi că nu e timp?” Îl mai întreba câte unul așa, să-i încerce istețimea: „Și totuși, unde este timpul ăla, nene Nicolae?” El nu se gândea mult, că știa unde se adună timpul, de nu-i mai ajungea lui, și îi răspundea semeț: „Timpul se adună spre iarnă, neică, și atunci ai așa de mult, că nu se mai găsesc în pereți atâtea cuie pe unde să îl mai agăți.”

Și avea el dreptate, că iernile erau lungi, zăpezile erau multe, le aveai acolo, lângă tine, pe toate cele de trebuință, să fii sigur că nici zăpada, nici înghețul, nu te opresc să trăiești, iar timpul se lungea chiar dacă ziua ținea cât puteai să stai cu lampa nestinsă, ca să faci legumeală la gaz și la fitil. Femeia torcea, răsuca, strângea pe rășchitor, cusea ori chiar isca neînțelegeri și cucerea noi teritorii, în odaia de zi, cu războiul. Cu războiul de țesut, care le umplea locul și viața, dând de lucru la toată familia. Altfel, el mai curăța boabele de pe cocenii porumbilor, puneă la moi inul tătarăsc de tocmea câte o mătură sau vreo perie, pingelea încălțărilor, făcea cozi la tesle și ciocane sau împletea pălării din cele mai frumoase paie scoase din șiră.

Cam prin miezul iernii, toate astea îl oboseau aproape ca și mersul la câmp, așa că atunci când putea să dea zăpada până la gardul de alături, își striga vecinii cei mai de aproape să facă și ei la fel, iar cărările lor să se unească atât cât să treacă prin vreo ulucă mai șubredă, ca să mai poată schimba o vorbă. Pe masă se iveau oale și ulcele, scovergile și floricelele de porumb sau nucile cu care să se ia la întrecere care sparge mai multe. Ei jucau țintar, ele sporovăiau despre

ce au mai făcut, drumurile oalei de vin în beci, pe chepengul din odaia cea bună, se îndeseau, fiindcă nu știau dacă mâine zăpada nu le va acoperi din nou cărările și se va înălța mai sus de clanța ușii. Rămâneau în amintire instrumentele care le măsurau pașii prin viață, ceasul adus de vreun sătean din nu știu care război, vergeaua ținută drept pe fața pământului pentru a afla încotro îi varsă soarele umbra, cântatul cocoșilor sau al cucului, trenul lung și leneș care trecea la deal sau la vale la oră fixă, dangătul clopotului bisericii tras la zi de sărbătoare sau omul, omul care trecea pe lângă el și nu greșea niciodată când alegea să spună „Bună ziua!” și nu „Bună dimineața!”.

Tot așa, luni de zile, universul lui tata mare devenea cât odaia în care își ducea viața, căci rar trecea de el pentru a da mâncare vitelor și păsărilor ori pentru a le primeni așternutul. Poate de aceea, mai pe la capătul babelor, pășea grijuliu spre poarta curții, scotea capul pe uliță și striga după primul om care deschidea, la fel ca el, poarta spre sat: „Ce mai e, mă frate, pe-aici, pe la noi? Toți sunt bine?” „Bine.” „Și Vasile, că era cam bolnav în toamnă?” „Și Vasile. A scăpat de boală.” „Cum așa?” „A murit luna trecută.”

Auzind asta, tata mare se trăgea ușor în curte, în universul lui și intra încetîșor în odaie. „Ce e Nicolae, ce s-a întâmplat?” îl întreba nevasta. „Nimic. Lui Vasile i s-a terminat timpul.”

*Cu smerenie, al dumneavoastră
Adrian.*

Nicolae Iorga – Proza de călătorie

Marina CUȘA

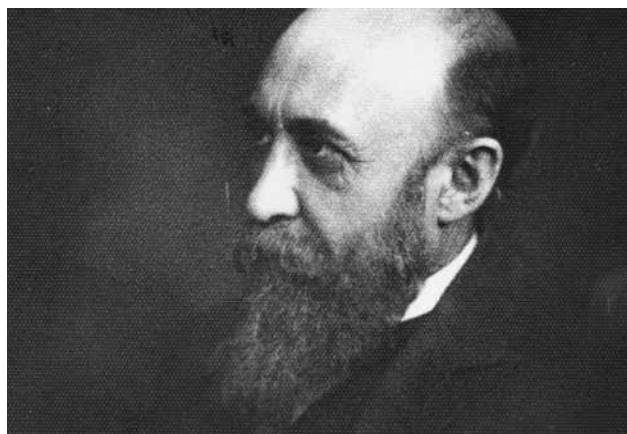
La cei 150 de ani care se împlinesc de la nașterea lui Nicolae Iorga, este bine de reamintit faptul că savantul a fost nu doar un foarte mare istoric, ci și un scriitor. Nicolae Iorga face parte din acea pleiadă a spiritelor plurivalente, alături de Dimitrie Cantemir, George Călinescu, Mircea Eliade, ce au deschis cultura română spre universalitate.

În postura de autor de literatură artistică, N. Iorga ne-a lăsat uimitoarea autobiografie *O viață de om - așa cum a fost*, poeme, piese de teatru, memorii și impresii de călătorie. Cele din urmă pot constitui un bun prilej de cunoaștere a marii personalități, cât și o lectură instructivă și agreabilă, ce răspunde apetitului actual pentru acest tip de scriere și pentru călătorie, în general.

Relatările de acest fel reunesc sute de pagini dedicate spațiului românesc ori străin, parcurs de istoric în scopul cercetării sau al participării la diferite manifestări științifice. Încântarea în fața pământului românesc, asociată cu vocația educativă și cu mândria de a-i face cunoscute valorile justifică preocuparea constantă pentru însemnările de călătorie, aspect la care se adaugă prestigiul acestui domeniu tematic în epoca romantică, nu demult încheiată la vremea în care savantul începea să se manifeste.

O antologie precum *Priveliști din țară*, publicată în 1974 la Editura pentru turism, arată că memorialistul a scris despre întreg ținutul românesc, dominat poate de acel spirit al totalității care îi este una dintre cele mai proprii particularități. Având un sentiment dezvoltat al intimității, se efacează pe sine în relatare, pentru a proiecta reflectorul asupra locurilor, însă desigur că cititorul va căuta în penumbra tablourilor descrise și chipul genialului lor contemplator.

Vorbind despre o localitate în care a ajuns, Iorga pune în joc perspective multiple, semn al competențelor prodigioase pe care le deținea - istorice, dar și geografice, sociologice, antropologice, etnografice etc. Pictează panoramic locul, îi explică denumirea, observă starea socio-materială a oamenilor, portul și fizionomia, evenimentul care i-a scos din anonimat în timp, le descrie ca un specialist

Nicolae Iorga

lăcașurile de cult, salută realizările din prezent.

Principala caracteristică a textelor sale este viziunea diacronică, Iorga conturând holograme ale trecutului, reconstituind scene, transformând întotdeauna toposul într-un cronotop. De exemplu, descriind Oradea, spune: „Oradea trezește în minte vechi priveliști de luptă, înconjurări îndărătnice și apărări viteze, capitole de glorie din trecutul principatului ardelean. Nu odată au roit sub zidurile cetății, în acest șes de miriști, de arături și bălți, ostașii fără frică ai sultanului, care stăpâneau în Timișoara și în Buda și avea la îndemână puterile Țării Românești și ale Moldovei.” (p.210) Alteori, cronograful coboară și mai mult în timp, dând impresia că mintea lui genială știe totul despre orice, ca în fragmentul referitor la localitatea ardeleană Brad: „Acesta e însă și un vestit ținut în aur. Agatârșii au lucrat aici la scoaterea lui din pământ, și au ajuns astfel cei mai bogați, dar mai trândavi și mai afemeiați, dintre barbarii acestor locuri. Apoi au venit romanii, scotocind pretutindeni după aur. Acum o companie germană lucrează în gropi, cu lucrători români, care cercetează prin adâncuri sau pisează bolovanii cuprinzători de bogăție, și astfel se ofilesc zi de zi, până pier de greul unei munci strașnice, plătită cu mizeria unei coroane pe zi. La ștreampurile aururilor nemți se prăpădesc așa, în chip nevrednic, trudind și bând, urmașii acelor care au făcut

din Horea un rege al țăranilor și din Avram Iancu arhanghelul răsplătitor pentru cruzimile, vechi și nouă.”(p.188)

Pe lângă lejeritatea prin care Iorga proiectează, după cum spuneam, una după alta, viziuni ale trecutului, în fragmentul tocmai citat se observă un alt aspect al personalității sale, și anume spiritul democratic profund și iubirea intensă pentru popor, pentru țăranime.

*Nicolae Iorga alături de elevele Școlii de misionare.
Reproducere din revista Boabe de grâu nr.5, 1930.*

Memorialistul îi studiază cu bucurie pe locuitorii satelor în peregrinările sale, le descrie portul, casele, ornamentica, fizionomia, cu un interes aparte pentru frumusețea femeilor. În Născăudul lui Coșbuc, sătenii care trec pe ulițe cu pălării mari îi apar „o rasă de oameni tare, cu linii alese și deșteptăciune în față” (p.199); pe valea Arieșului, „Fețele sunt deosebit de frumoase, albe, prelungi, cu niște ochi mari de lumină pe fruntea dreaptă”, iar femeile în cojocul au „chipuri de fetețe din idile și de madone senine” (p.191); „Oamenii (din Câmpia Turzii, n.n.) sunt înalți, puternici, pe umerii largi de sub căciula înaltă, cad plete negre și albe, adeseori plete roșcate, care arată o depărtată obârșie barbară, din timpuri care nu se mai pot desluși.” (p.196)

Pe de altă parte, un aspect important al prozei de călătorie a lui N. Iorga este implicarea afectivă a autorului atunci când ajunge în punctele fierbinți ale hărții românești. Deși în genere se autocenzurează, Iorga nu-și poate stăvili emoția întâlnirii locurilor unde s-a scris istoria română, unde marile personalități au dat jefa fondatoare. Atunci puternicele sentimente patriotice ale omului și istoricului intră în vibrație, precipitând într-o narațiune succintă dar cu virtuți inițiatice, capabile să miște în modul cel mai adânc fibra națională a celui care citește. Așa sunt de pildă paginile despre Ștefan cel Mare, Avram Iancu, Horia, Cloșca și Crișan, Mihai Viteazul, întâlnite

în antologia pe care o folosim, dar vor mai fi probabil multe altele. Iată, de pildă, cum îi evocă savantul pe Horea, Cloșca și Crișan, ajuns în apropierea legendarului gorun de la Țebea: „În umbra lui (...) s-ar fi strâns răsculații din 1784 și ar fi făcut jurământul lor de credință și frăție în luptă, în graiul lor aspru care păstrează încă neatinsă limba celor mai vechi timpuri.

Răscoala a cuprins întreg ținutul, flăcările au izbucnit de jur împrejur deasupra curților de „domni”, puternicii și bogații au pierit cu sutele în chinuri și ocări pe care erau deprinși a le dăruia acestor săraci. Apoi focul a fost stins cu sila, și Horea din Albac, Crișan și Cloșca din Cărpeneș pieriră în piața Bălgradului în vederea mulțimii de săteni nenorociți, chemați să vadă ce pățește acela care nu mai vrea să sufere și ucidă pe prigonitorul său. Dar gorunul din Țebea rămase, aruncând ramuri noi și înfigându-și tot mai adânc rădăcinile, ca un simbol al vieții îndărătnice care însuflețește acest neam al nenorocului și suferinții”. (p.188) Povestea nu se oprește aici, ci, urmărind ideea fatalității

storiei, continuă la aceeași tensiune afectivă înaltă, cu prezentarea altui martir provenit din aceeași zonă: „Trecură șazeci de ani, și aceleași flăcări izbucniră sălbatec ca să mistuie aceeași nedreptate. Cete de nobili fugare, ajunse în văi, fură nimicite (...) Avram Iancu nebuni. El umblă multă vreme pribeag pe la casele oamenilor, neferindu-se numai de aceia care îl iubeau mai mult. Pieri la 1872, în tinda casei unui sărac din Baia de Criș, a unui covrigar. De aici îl aduseră, ca pe atâția alții din Baia de Criș, care n-au o biserică și un cimitir acolo, la Țebea (...) Mormântul în care se odihnește învingătorul învins și nebunul care nu mai avuse de ce să rămâie cuminte e acesta, sărac și umil cum e și soarta poporului care-l păstrează ca urnă a unor sfinte moaște.”(p.188)

Un astfel de fragment dovedește că interesul pentru istorie al lui Iorga a izvorât dintr-un fierbinte sentiment național, figurile emblematice ale neamului fiind pentru el ființe interioare, vii, ce-i deșteaptă trăiri puternice. Călătoriile spre locurile marcate de acestea sunt adevărate pelerinaje încununate de un sentiment profund de comuniune, de îngenunchere pioasă într-o iubire, recunoștință și compasiune. Pe valea Arieșului, Iorga are viziunea clară a personalității lui Avram Iancu, între cel care scrie și cel evocat creându-se o punte aproape palpabilă: „Iar în vale spumegătoarea curgere a Arieșului, cu apa negrie, ca și cum fiecare picătură din el ar fi o

Ministrul Greciei, invitatul lui Nicolae Iorga la Constanța, în 1931. Elena Papazoglu și comunitatea elenă din localitate oferă o recepție la Hotel „Palace”. Fotografie din colecție privată

lacrimă de durere, râu trist și neodihnit, viind a răscoală și ruină. Astfel, din copilărie se plămădi o fire de visător aspru, de credincios îndărătnic, de viteaz milos; adunând în el toată moștenirea de durere și de amintiri a trecutului, el și-a ascuțit sabia de cremenea tare a acestor munți.”(p.191)

Citatul de mai sus demonstrează, pe lângă aspecte ale personalității savantului, și capacitatea lui deosebită de a contura descrieri sugestive, proza de călătorie punând în lumină talentul literar al celui care alesese ca primă alma mater facultatea de litere.

Apelând la mijloace artistice necomplicate, la figuri de stil clasice, descriptorului îi place să picteze panoramele locurilor vizitate, creând nu de puține ori tablouri pline de pitoresc, așa cum este de exemplu cel al Tulcei: „Un chei larg, ulițe strâmte, strâmbe, de cetate veche turcească, agățându-se pe coasta celor patru dealuri, biserici, dintre care una, lipovenească, se mândrește naiv cu coperișurile-i verzi, edificii publice (...) În piața unde căruțele abia încap unele lângă altele, pe când căciulile, fesurile, cealmalele se învâlmășesc, (...) e un frumos tablou de viață orientală, cu adausul rar al pavării și măturării străzilor.”(146)

Iorga descrie pe larg și Constanța, oprindu-se asupra arterei centrale, Pieței Ovidiu pline de freamăt și culoare, falezei, portului promițător, cartierului Anadolchioi. Descoperirea mării îi înaripează tabloul, apt să redea întreg ritmul naturii și pe care autorul îl complică prin introducerea unei perspective estetizante: „De pe malul lutos, mâncat de valuri, care-și aruncă în zilele de mânie până foarte sus stropii de spumă, vezi o nemărginire albastră ca piatra scumpă a safirului. Din fund, zorește vântul, și rândurile de valuri lunecă înainte, se tivesc cu alb în cale, se ciocnesc de țarm și pier în adâncimi. Nu se vede nici o corabie, nici o luntre. Numai păsări albe, păsări negre vâslesc din aripi spre depărtări, deasupra adâncului care nu le înspăimântă. Ca

mici picturi de cortină la cele două capete ale scenei grandioase se văd un tatar căutându-și drumul prin ierburile uscate ale râpii și două fete în haine de duminică, privind spre marea ce le zâmbește azi și le înspăimântă mâine, din unghiul unei porți tănuite.” (p.155)

Nenumărate pasaje din cartea de călătorie a lui Iorga, de care ne-am folosit aici, pot demonstra talentul literar al prozatorului, cel mai evident în descrierile de natură. Nu de puține ori Iorga reușește chiar să surprindă poezia inefabilă a locului, creând adevărate pagini simboliste, prin puterea de a sugera atmosfera unui moment: „Aici e și mai puțin decât pe latura cealaltă; un ceas, două, nimeni nu adâncește dărele tăiate prin zăpadă de puținii drumeți ce au trecut. Dar iată între trunchiuri, la o parte de cărare, un mare freamăt de frunze: vite roșii trec luptându-se cu suiful.”(p.207) Merită citat și fragmentul în care drumețul ajunge în Pasul Prislop: „Aici suntem cu totul singuri, singura viață cale de mulți kilometri. E atâta pustietate și întunecul e așa de des, așa de veșnică pare căderea omătului, încât în adevăr îți vine a spune ca bietul laniuc înghețat și umezit, și ieșind din mocneala lui numai ca să blasteme, că aici e al doilea lumea, țărnu de peste râul negru al morții.”(p.207)

Eugen Lovinescu, în perioada interbelică, formula teoria „mutației valorilor estetice”, a demodării unor creații artistice din cauza schimbării gustului public. În Istoria critică a literaturii române, Nicolae Manolescu trece în revistă toată literatura artistică scrisă de Iorga, opinând că astăzi stârnește interesul doar autobiografia *O viață de om - așa cum a fost*. După revizitarea jurnalelor de călătorie ale savantului, putem conchide că această parte a scrisului său este în continuare captivantă, oferind posibilitatea cunoașterii marelui savant, a unor date importante din istoria și geografia națională și catalizând sentimentul firesc de iubire pentru ceea ce este românesc.

Odată cu apariția și dezvoltarea muzeelor de etnografie, acestea au devenit foarte utile în cunoașterea diversității culturale a comunităților umane. Grație acestor instituții culturale păstrăm „vii” unele tradiții dispărute, unele obiecte vechi cu conotații istorice, ne îmbogățim din tradițiile și cultura altor popoare. Decolonizarea artei este o nouă tendință în muzeologia ultimilor ani, care își croiește drum tot mai sigur printre muzeele din partea occidentală a continentului european. Probabil unii vor fi uimiți de această expresie, alții – surprinși și cei din a treia categorie – complet indiferenți.

În plină pandemie mondială provocată de Covid 19, Muzeul de etnografie din orașul Geneva (MEG), a făcut public Planul strategic pentru 2020-2024, un fel de „plan cincinal” după moda sovietică, care prevede schimbarea mai multor aspecte ale activității acestei instituții culturale, creată în anul 1901 în forma ei actuală. De fapt, însă, istoria muzeului începe în 1702, atunci când biblioteca Colegiului din oraș capătă statut de bibliotecă publică. Într-un colț al ei, numit Cabinetul de curiozități, au fost puse la dispoziția publicului sub formă de exponate obiecte rare, considerate „minuni ale artei și naturii”, obiecte parvenite de pe meleaguri îndepărtate, oferite de călătorii curioși.

În anul 1818 colecția a fost transferată într-un hotel particular, numit Muzeu academic, pentru a servi cercetătorilor din diverse domenii, în special celor din domeniul științelor naturii și etnografiei. În 1872, după construirea noii Universități, Muzeul academic și colecțiile lui destul de bogate au fost divizate în Muzeul artelor naturale și Muzeul arheologic, acesta din urmă constituind baza pentru crearea, în 1901, a Muzeului de etnografie din Geneva.

Evoluția societății, precum și dorința de a anticipa unele aspecte ale acestei evoluții, au condus la elaborarea conceptului acestui Plan strategic pentru următorii cinci ani. Planul strategic se axează pe o mai amplă participare a tinerilor, asociațiilor, cercetătorilor de artă la procesul de creare și de concepere a expozițiilor, iar în linii generale, la viața de mai departe a

muzeului. Axa principală a strategiei o constituie „decolonizarea muzeului”. Boris Wastiau, actualul director al MEG, cu referire la această problematică, susține ideea de a „anticipa înainte de a fi controversat”, invocând ca reper esențial faptul „cine și cum a colectat obiectele care au intrat în colecțiile muzeale”.

Strategia muzeului prevede o participare mai largă a publicului de aici și de acolo, în funcție de proveniența bunurilor culturale, pentru un dialog aprofundat privind viitorul acestor colecții, cu scopul de a se apropia cât mai mult de adevăr, dacă acest adevăr există.

Nu putem afirma cu certitudine că populația orașului Geneva a înțeles până la capăt strategia Muzeului. E lucru știut că Elveția nu a fost țară colonizatoare de teritorii și de popoare, chiar dacă poate unele întreprinderi ori persoane au avut un comportament dubios pe acele meleaguri, în anumite perioade din istoria acestei țări. Termenul „decolonizare”, folosit pentru acest proces anunțat în detalii, este perceput, însă,

ca unul destabilizator. Cu atât mai mult că tot în această perioadă instabilă din punct de vedere sanitar, același Muzeu s-a lansat în schimbarea numelui său. Conform obișnuințelor, populația invitată să vină cu propuneri privind această modificare, a participat activ, muzeul fiind în posesia a peste o mie de noi idei. Un comitet special va examina aceste propuneri în cadrul diverselor mese rotunde, la care va participa și populația locală. În final, orașul Geneva, căruia îi aparține Muzeul de etnografie, va decide cum se va numi respectivul muzeu în viitor. Deocamdată nu se cunoaște exact data schimbărilor de nume, dar oricum se va face în viitorul apropiat. Un lucru pare să fie sigur: cuvântul „etnografie” va dispărea. În următorii ani vor dispărea și unele obiecte din colecțiile actuale, care vor fi restituite conform revendicărilor înaintate de către popoare, state ori comunități, considerate proprietare de drept și unici proprietari ai acestora.

În acest context ne întrebăm ce se va întâmpla cu fabuloasa colecție de înregistrări de folclor, care formează mult cunoscuta Arhivă de muzică populară a muzeului. La baza actualei colecții stă nu doar ideea lui Constantin Brăiloiu, dar și cele circa 3000 de înregistrări adunate de

celebrul român pe teritoriul României de până la cel de-Al Doilea Război Mondial.

Și o altă întrebare care ne frământă este: cum apreciem contribuția bogatelor colecții prin diversitatea lor culturală deținute de Muzeul de etnografie din Geneva la cunoașterea Celuilalt, la promovarea valorilor unor entități în afara hotarelor lor? Dacă nu ar fi existat acei călători curajoși și curioși, care s-au aventurat în țări străine, în secolele trecute, dacă Brăiloiu n-ar fi înregistrat superbe voci ale muntenilor din regiuni puțin accesibile în acea perioadă – pe ce cale ar fi ajuns arta și cultura românească și a altor popoare la Geneva?

Desigur, nu contestăm evidențele și nu uităm de faptul că unele state au profitat de conflicte, ocupări agresive de teritorii, colonizări de popoare, pentru a-și îmbogăți muzeele cu piese prețioase din patrimoniul celor umiliți economic, cultural și politic. Să amintim, că cele mai bogate și frecventate muzee se regăsesc în țările occidentale, de cele mai multe ori tot ele fiind state cu trecut colonial.

Dezbaterile lansate recent de Muzeul de etnografie sunt utile și fac parte, desigur, din tendințele actuale ale armonizării societății. Evoluția acestora ne va demonstra, probabil, cât de informată și preocupată de aceste probleme este populația locală.

Pentru a înțelege mai bine ambianța actuală în societatea occidentală, în general, și în cea geneveză, în particular, ilustrăm cu un caz recent care a avut loc într-un cartier popular și mult apreciat din orașul Geneva. De 23 de ani încoace intrarea unui mic restaurant, a cărui proprietar este de origine senegaleză, era „străjuită” de două statui din lemn (opera unui artist african), care evocau cu ironie perioada colonialismului pe continentul african. În Senegal, ca și în alte țări africane, acest tip de artă populară se regăsește peste tot și deseori constituie element de decor pentru intrările în localurile publice. După mai multe aluzii și mesaje pe rețelele sociale, proprietarul restaurantului și al acestor mostre de artă africană a dus statuile... în pivniță. Un om politic local care frecventa localul dat a rezumat schimbarea astfel „În final, occidentalii albi au obligat un Domn (negru) să ascundă arta de care era mândru”.

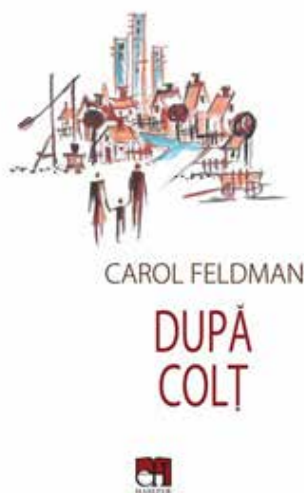
Carol Feldman și memoria culturală a evreilor din Tulcea

Raluca PETRE

Revista „Datina” reprezintă pentru mine ocazia și obligația morală de a mă documenta pentru a mă feri de inexactități sau judecăți de valoare. În acest sens, vă propun în cele ce urmează să poposim în Tulcea începutului de secol XX, în mahalaua evreiască, pentru a simți și trăi puțin în locul unde o vibrantă comunitate a viețuit și a marcat istoria orașului dunărean.

Am copilărit în Municipiul Tulcea, dar nu am știut în acea vreme că locuim într-un cartier care în trecut fusese mahala evreiască. Mai nimic din cartierul de blocuri construit pe Strada Babadag nu amintea de evrei și oricum în copilăria mea din perioada comunistă nu prea știam noi ce sunt evreii sau ce înseamnă. Doar sinagoga de pe stradă era o clădire destul de interesantă și diferită de toate celelalte încât să ne facă imaginația să zboare, dar nu prea departe. În ceea ce privește comunitatea evreiască din prezent, conform municipalității, cea mai mare parte dintre evrei a emigrat de-a lungul timpului în Israel, așa că în prezent comunitatea israelită mai numără doar 28 de persoane, dintre care 15 din căsnicii mixte¹.

Municipiul Tulcea este un oraș care a primit de-a lungul timpului oameni din locuri și nații diverse. Unele prezențe încă se mai știu în oraș, după denumiri ale cartierelor, după nume, după povești, legende urbane sau anecdote. Altele s-ar întuneca în trecut dacă nu ar fi oameni care să păstreze memoria și să aducă trecutul până la noi, pentru a fi știut și de către cei de după noi. În acest număr al revistei noastre am ales să vorbesc despre o comunitate care aproape a dispărut din Municipiul Tulcea dar și despre un om, dispărut și el de curând, care a adus prin efortul său această istorie aproape de noi, Carol Feldman. Ceea ce știm despre trecut este ceea ce a ajuns până la noi, ceea ce a fost arhivat, fie în povești și istorisiri, fie în documente. Dacă o

comunitate nu mai este să își spună povestea, scrisul poate să aducă ceva înapoi de la cei trăitori în vremuri apuse. Deoarece comunitatea evreiască nu își mai spune povestea în Tulcea, o personalitate precum Carol Feldman a făcut acest serviciu prin scrierile sale.

Ceea ce știm despre evreii din Tulcea este în bună parte de la Carol Feldman, un literat care s-a născut și a copilărit la Tulcea și care a continuat să scrie despre orașul copilăriei sale chiar când nu mai locuia în municipiu și nici măcar în țară. Conform acestuia, „pentru omul care nu are trecut, și prezentul stă sub semnul întrebării”². Prin operele sale semi-autobiografice, a lăsat o bogăție de informații, de caractere și situații desprinse din realitate, căci numele personajelor nu sunt ficționale.

Carol Feldman a recompus Tulcea locuită de evrei până în anul 2019, când s-a stins din viață la o venerabilă vârstă, în Israel. Din înregistrările bibliotecii municipale din Tulcea aflăm: „Carol Feldman s-a născut la 10 februarie 1937, în Tulcea și a absolvit școala medie în 1954. În 1960 termina cursurile Institutului de Teatru – Teatrul Evreiesc de stat și se căsătorește în 1959

1. old.primariatulcea.ro accesat în data de 29.10.2020

2. Florin Anghel, „In memoriam. Carol Feldman din Tulcea: cum se scrie Dobrogea în idiș și în ebraică” 13 mai 2019, info-sud-est.ro

Doi evrei pe un vas în apropiere de Tulcea

Evrei dobrogeni la începutul secolului XX

cu colega sa Betty. Au doi copii – Arie și Dalit. În 1965 se stabilește în Israel, unde desfășoară o amplă activitate culturală – ca regizor și actor, în teatrul idiș, precum și la teatrele în limba ivrit și română, dar și ca publicist, colaborând cu publicații din Israel în limba română (...). Ca actor, a jucat în peste 50 de roluri, multe în scene idiș alături de actori cunoscuți (...) iar ca regizor s-a implicat în producția a 22 de spectacole”³. În plus, după 2001, a fost și conferențiar de literatură idiș, traducând în limba idiș trei piese pentru Teatrul Evreiesc de Stat din București. Nu mai puțin important, Carol Feldman a fost și un distins membru al Uniunii Scriitorilor din România.

Lumea recreată în operele lui Feldman a pornit de la realitatea a aproape 2000 de evrei care locuiau în Tulcea la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, reprezentând aproximativ zece la sută din populația orașului din acel moment. „Prin 1899 erau circa 1903 evrei, însemnând cam 10% din numărul total al locuitorilor Tulcei. Majoritatea se ocupa cu negustoria (de prăvăliile evreiești din centru și din fostul Bazar Turcesc își aduc aminte încă mulți tulceni), dar erau și buni și apreciați cizmari, croitori, tinichigii etc.”⁴ Acești oameni uniți în țesătura etnică a orașului continuă să trăiască prin cărțile pe care Carol Feldman le-a lăsat orașului, ce la rândul său l-a prețuit prin distincția de cetățean de onoare al Municipiului Tulcea, oferită în anul 2007.

În privința cărților ce recrează atmosfera vieții evreiești tulcene, se pot menționa titlurile:

„Copilul din mine” (2002), „Inimi deschise” (2003), „De unde am venit” (2004), „De-ale lui Unu, Moise” (2005), „De aici și de acolo” (2005), „Trifoi cu patru foi” (2008), „Pe malul Dunării” (2010), „După colț” (2017)⁵. O parte dintre aceste titluri sunt accesibile la Biblioteca Județeană „Panait Cerna” din Tulcea⁶ și pot fi văzute ca o punte între ceea ce este orașul acum și ceea ce a fost într-un secol trecut și pitoresc. Prin scrierile sale „Carol Feldman creionează chipuri și întâmplări din Tulcea veche, interbelică, din copilăria și adolescența sa”⁷.

Și dacă vrem să fim alături de această comunitate tulceană aproape dipărută, vom localiza geografic mahalaua evreiască: „cartierul evreiesc se întindea altădată în sudul orașului, pe Dealul Babadagului. Mahalaua israelită cuprindea la vremea aceea străzile Babadagului, Cuza-Vodă, Orientului, General Anghelescu (astăzi str. Toamnei)”⁸. Aflăm că „erau acolo peste o sută de proprietăți evreiești, case de locuit, prăvălii. Comunitatea mai avea în zonă trei sinagogi, o școală pentru studiul Torei (Talmud Tora), Mikve Teara (casa unde se spălau cei decedați înainte de înhumare), o casă de bătrâni, o baie rituală și organizații cultural-sioniste: cluburile Macabi și Lumina”⁹. Și dacă mai departe vrem să intrăm în țesătura intimă a comunității și a vieții sale, cărțile lui Carol Feldman ne așteaptă pentru a călători împreună.

5. store.pitic.ro accesat în 17.07.2021

6. tulcealibrary.ro accesat în 16.07.2021

7. oradetulcea.ro accesat în 15.07.2021

8. old.primariatulcea.ro accesat în data de 29.10.2020

9. Claudia Petraru, „Ce a mai rămas astăzi din fostul cartier evreiesc din Tulcea: sinagoga, una dintre cele mai frumoase clădiri ale orașului”, Adevărul, 11 aprilie 2013
adevarul.ro accesat în 30.10.2020

3. tulcealibrary.ro accesat în 16.07.2021

4. primariatulcea.ro accesat în data de 29.10.2020

Constantin N. Tomescu – o personalitate jertfelnică

Anastasia DUMITRU

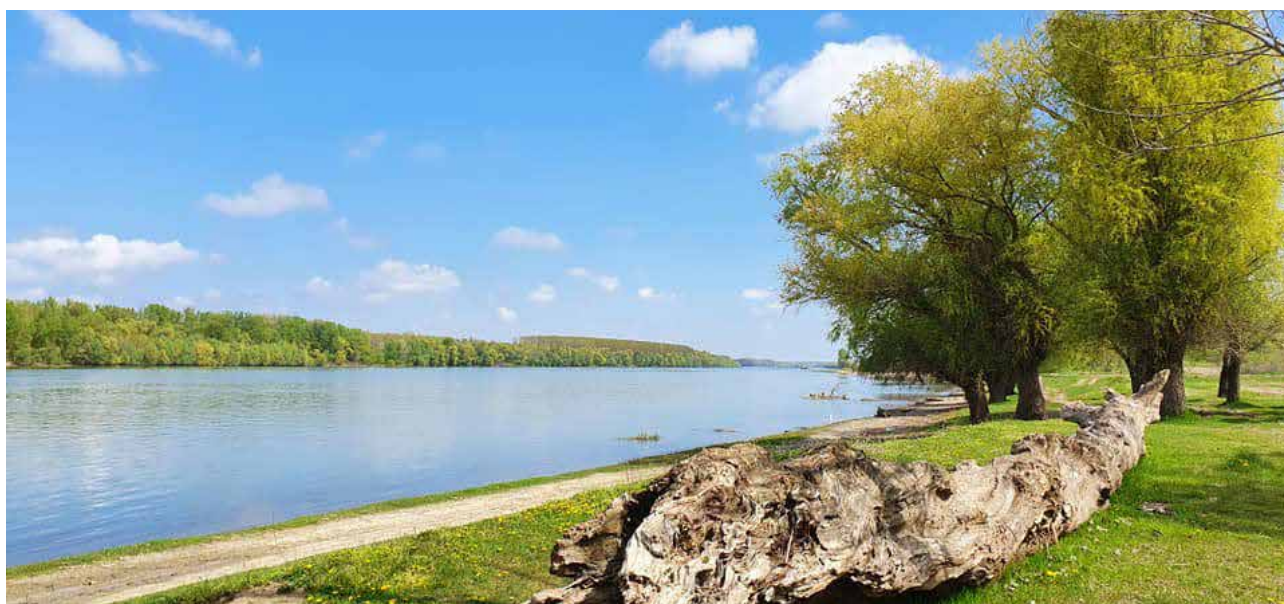
În lucrarea de față, ne vom referi la viața și opera unui Om jertfelnic, a unei personalități complexe, născute în Dobrogea, care a scris despre mozaicul interetnic dobrogean, dar care a ales să-și dedice viața Basarabiei, unui teritoriu românesc care mai mult de o sută de ani fusese asuprit, o provincie care se luptă să-și păstreze identitatea națională. Într-o societate care este în derivă, împânzită de pseudo modele și de incertitudini, de legi care se schimbă după cum bate vântul culorilor politice, avem nevoie de adevărate modele. Vom aduce în prim-plan cartea lui Constantin N. Tomescu, *Jurnal din viața mea*, Cartdidact, Chișinău, 2019, de unde reiese nu doar profilul unui om care a luptat pentru un ideal colectiv, propășirea întregii țări, ci și o radiografie a unei epoci. Constantin N. Tomescu este „plămădit din sânge ardelean și oltean, născut dobrogean, format moldovean, devine mai târziu basarabean,” după cum afirma Vasile Țepordei.¹ Am aflat prima dată de „dobrogeanul basarabenizat”, Constantin N. Tomescu (20 februarie 1890 – 5 iulie 1983), de la istoricul Ion Negrei, cercetător din Basarabia, care a venit în

iulie 2019, la Simpozionul Internațional Destine frânte pentru Țară în vatra istorică românească, ediția a doua, la Mănăstirea Derwent, simpozion organizat de Asociația Black Sea House/ Casa Mării Negre. Atunci, Ion Negrei a citit din Jurnalul lui Constantin N. Tomescu *Dor de Basarabia*, poem devenit probă a „uneltirii contra statului român”, precum și Testamentul din care am înțeles spiritul jertfelnic al personalității dobrogeanului care a suferit pentru dreptul de a avea conștiință identitară românească.

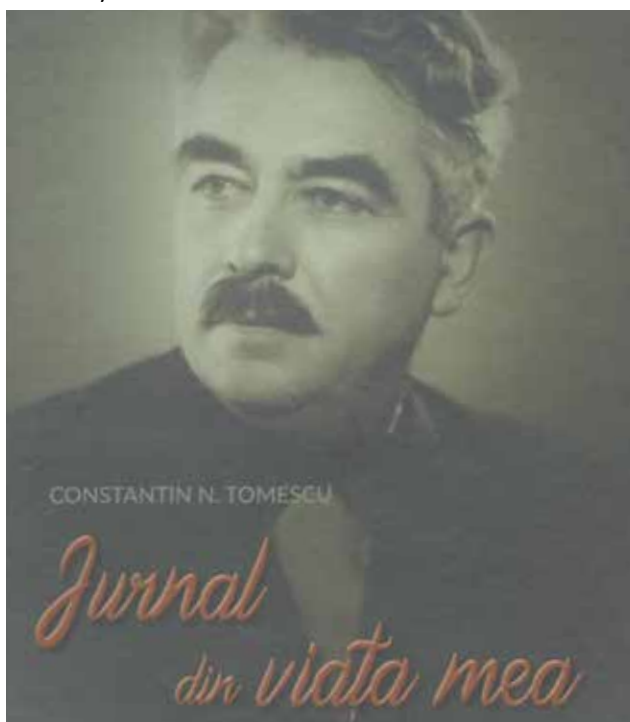
Repere biografice.

Născut la Constanța, Constantin N. Tomescu a rămas orfan, fiind luat în grija Bisericii. Tatăl său, Nicolae, era originar din Baia de Aramă, Oltenia, iar mama, Ștefania, provenea din Săliștea Sibiului, dintr-o importantă familie de mocani ardeleni. Devenind „vlăstar al Dobrogei”, rămâne orfan de tată la vârsta de 3 ani, iar la 9 ani îi moare și mama. Epitropia, pusă de Tribunalul din Constanța să-l crească, risipește averea destul de consistentă, adunată de părinți pentru a-i asigura un viitor fără griji și refuză să-l sprijine în studiul său. Pentru a supraviețui, Constantin încearcă să învețe tâmplăria, să devină hamal în port sau băiat de prăvălie într-o librărie din oraș, ba chiar

1. Vasile Țepordei, Profesorul universitar Constantin N. Tomescu, în: „Au murit cu gândul și dorul de Basarabia”, Editura Eminescu, București, 1997, p. 59.

încearcă să-și facă o carieră militară, intrând copil de trupă în marină. Se alipește de preotul Gheorghe Niculescu, protopopul Constanței, care, apreciindu-i dragostea de biserică, îl sprijină pe micul orfan să se înscrie la Seminarul Teologic din Galați. Copilăria și tinerețea s-au aflat sub ocârmuirea arhimandritului Nicodim Munteanu, viitorul Patriarh. În toamna anului 1912, a început să urmeze cursurile Facultății de Teologie din București, unde i-a avut colegi pe Ion Dobre, iar mai târziu pe Nichifor Crainic. Printre profesorii lui Constantin N. Tomescu s-au numărat: Dragomir Demetrescu (Istoria Bisericii), Dumitru Boroianu (Drept Canonic) și Ion Mihălcescu, viitorul Mitropolit Irineu (Dogmatică și Apologetică). În această perioadă a fost numit bibliotecar la „Centrul Studențesc” București.

În 1916, anul intrării României în Primul Război Mondial alături de Antantă, Constantin Tomescu era proaspăt absolvent al Facultății de Teologie, visând la o bursă în străinătate, însă a simțit „chemarea istoriei” și s-a înrolat ca soldat voluntar, făcând parte din echipa unui tren sanitar, pe întreaga durată a războiului. Se ocupă de îngrijirea răniților, de nevoile spirituale ale combatanților și i se încredințează inclusiv responsabilitatea de grefier al trenului, sarcină care anticipează viitoarele activități ale lui Constantin Tomescu. Amintirile de pe front ale voluntarului Tomescu, întinse pe multe pagini, vin să completeze memorialistica românească a Primului Război Mondial. În 27 martie 1918,

când Sfatul Țării a adoptat Declarația de Unire a Basarabiei cu România, Constantin Tomescu era în trenul sanitar, luptând împreună cu echipa medicală împotriva febrei recurente și a tifosului exantematic. Vestea unirii a fost primită cu mare entuziasm și bucurie, dându-le tuturor românilor curaj. „Aceasta a fost ca untdelemnul pus pe rănilor ființei noastre. Unirea ne-a ridicat moralul, ne-a însuflețit și s-a arătat că există «dreptatea iminentă a lui Dumnezeu» și în această dreptate eu cred”,² se destăinuie cel care era pe front. Sanitarul voluntar, deși se afla printre muribunzi, a reușit să îi învețe carte pe soldați. „Am înscris pe listă peste 40 de soldați. Zilnic, între orele 14 și 17, când eram liber, mergeam dincolo de linie, agățam tabla de o scândură de copac și scriam câte o literă fiecare... Ceea ce învățau acolo «la școală» cu mine, repetau cu osârdie în vagon. Și așa, s-au învrednicit a-și scrie numele lor, al femeii, al copiilor, satul și câte ceva din ce doreau ei... Cam peste o lună mi s-a adus la tren un decret regal și decorația Răsplata muncii pentru școală, clasa I.”

Gânduri despre familie și despre păstrarea identității naționale.

Memorialistul evocă figura arhetipală a mamei, pe care o numea duios „măicuța mea dragă”, cea care „a sădit în sufletul meu un început de iubire a neamului nostru românesc”. Ștefania Mocanu din Siliștea Sibiului era descendentă dintr-o familie de oieri care practicau de secole transhumanța, ajungând chiar și în Crimeea și Caucaz în căutarea pășunilor. Mama sa a fost impresionată de Dobrogea, de nesfârșita împărăție a apelor Mării Negre. Mama apare ca arhetip al mamei-zeiță care duce mai departe crezul strămoșesc. Pe lângă faptul că mama îl îngrijea, fiind preocupată de starea lui materială, urmarea să-i cultive valorile spirituale. „Ea era o credincioasă ortodoxă, dovadă mi-au fost și cărțile de rugăciuni și altele bisericești, dar și felul cum m-a învățat pe mine anumite rugăciuni, ca Doamne, Doamne, Ceresc Tată, apoi Crezul, Sculându-ne din somn și altele, ce mi-au folosit, mi-au prins bine când, rămas orfan de ambii părinți, am fost cercetat de preoții noștri, care s-au interesat de starea mea. Mămica mă ducea deseori la biserică. Atunci ea se înveșmânta în costumul fermecător al săliștencelor, anume: în fustă sau cămașă albă, fote negre, jachetă scurtă pe talie, pe cap cu bariș negru, iar iarna înlocuia jacheta cu o bundiță. Și ce frumoasă

2. Jurnal din viața mea, ediție îngrijită de Silvia Corlăteanu-Granciuc și George Enache, Cartdidact, Chișinău, 2019, p. 231.

era!”³ Memorialistul își amintește cu nostalgie și cu mândrie că mama lui era oprită deseori de trecători să-i admire costumul săliștean, costum îndrăgit și de învățătoarea autorului, Angela Bănescu. Aflăm că învățătorii de atunci veneau în vizită la părinți pentru a vedea mediul în care sunt crescuți elevii, „ca să cerceteze starea părinților, să vadă cum sunt îngrijiți copiii, elevii ei, cum își petrec timpul liber acasă și cum se joacă. Asemenea distinși institutori a trimis guvernul în Dobrogea, noua provincie românească! Și doamna Bănescu, laudându-i costumul național, săliștean, al măicuței mele, a cerut să se îmbrace cu el, iar în unele sărbători naționale obștești, când și școlile participau la solemnități, parc-o văd pe institutoarea mea îmbrăcată în costumul mămicăi”.⁴ Institutoarea, găsim-o pe mama memorialistului citind din niște cărți românești, religioase și literare, tipărite în Transilvania, sub stăpânire maghiară, dar necunoscute în Dobrogea, le-a împrumutat. „Îmi amintesc cum stăteau amândouă în fața unei lăzi «brașovence», verzi și cu torți de fier, și scotoceau prin vraful de cărți, ce se adusesse de peste graniță, și Doamna lua câte un pachet acasă, ca peste un timp să-l schimbe cu altul. Asemenea cărți mi-au rămas și mie, iar după ce am prins cunoașterea literelor și trecusem în clasa primară, mai mare, citeam și eu, în ele, rugăciuni și istorie și literatură, în limba noastră, deși acele cărți erau tipărite în Brașov, Sibiu sub Împăratul Francisc Iosif”. Mama și bunica l-au învățat rugăciuni și colinde pentru a duce mai departe tradițiile românești. „Colindele mi-au înviorat viața și-mi plac și azi, cântându-le pe la prieteni cu toată vârsta înaintată”, se destăinuie el, precizând că după moartea soției s-a retras, în anii 1955-1958, la schitul Coșna, din Bucovina, aproape de Vatra Dornei, unde a reînceput, cu starețul Grigore Cobzaru și cu tânărul teolog Nestor Vornicescu, colindatul în satele vecine, în zilele de Crăciun, chiar dacă erau interzise cântecele creștine. În 1900, când promovase în clasa a patra, rămâne orfan, fiind ajutat de biserica (preoții Ițigan, Niculescu, Grigorescu) și de școală. O evocă pe învățătoare, care purta la serbări costumul național și avea grijă oarecum de orfan: îl hrănea și îl sfătuia, „nutrind calde sentimente patriotice, ca și măicuța mea, a sădit în sufletul meu un început de iubire a țării mele, a neamului nostru românesc, ne vorbea în clasă din Istoria Românilor cu pasiune, despre frații din Transilvania și din alte locuri răzlețiți de vitregia timpurilor, de răutatea și nesațul

vecinilor.” Aflăm că învățătoarea le vorbea despre pământul Dobrogei, despre Mircea cel Bătrân, care l-a stăpânit cu atâtea secole înainte, menționând că de la ea a învățat sentimentul național. „Am crezut de atunci în vorbirea ei că noi suntem stăpâni în Constanța și în restul Dobrogei, ceilalți, turci, bulgari, armeni și alte seminiții nu au dreptul a stăpâni acolo, ci sunt îngăduiți, îi primim cu bunăvoință, le îngăduim să trăiască alături de noi.” Peste ani, în 1927, fiind profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău, fostul elev își va vizita învățătoarea depănând ghemul amintirilor. Pomenirea acestora, dar mai ales a părinților a fost constantă. Referindu-se la mama sa, scrie: „Ea m-a făurit în adâncurile făpturii ei, m-a purtat în sânul ei m-a hrănit din ale ei puteri de viață, ea m-a ferit de primejdii și de tot răul... Cine poate înlocui pe mama? Cu

*Elevii dobrogeni din Seminarul
"Veniamin Costachi", Iași 1906. Reproducere din
cartea Jurnal din viața mea*

câtă simțire și cu încrederea ei în rugăciuni mă așeza în genunchi sub sfintele icoane rostind duios felurite rugăciuni pentru odihna sufletului tatălui meu ca și pentru sănătatea noastră! Și azi, la vârsta mea atât de înaintată, când îi revăd chipul ei și mă las în voia amintirilor ce le păstrez despre ea, lăcrimez”.⁵ Mama a fost cea care a avut grijă de mormântul tatălui său, însă, din cauza mutării cimitirelor, pe când C. Tomescu era la studii în Moldova, osemintele părinților au fost depuse în groapa comună. Fiul regretă că nu are unde merge să depună flori în memoria lor. În locul celor trei cimitire s-au făcut străzi și case: „eu, fiu al Constanței, n-o mai cunosc și cu oarecare greutate mi-am regăsit locul nașterii și

3. Ibidem, p. 41.

4. Ibidem, p. 41-42.

5. Ibidem, p. 50.

al vieții mele din copilărie!”⁶

Dobrogea multietnică în evocările lui Constantin N. Tomescu.

Până să rămână orfan de ambii părinți, își petrece copilăria în Dobrogea, țărâm de legendă, prezentat cu multă bucurie și nostalgie. El descrie fenomenul transhumanței: venirea ciobanilor cu oile din Transilvania spre Dobrogea. Turmele erau mâinate pe malul Dunării; acolo erau bacuri angajate și pe ele intrau toți, oameni și oi, câinii și furajul pregătit pentru iarnă, un remorcher trăgea bacurile până la malul dobrogean, din fața Brăilei, într-un loc potrivit de debarcare, ce se numea turcește până mai anii trecuți „Ghecet”, ce se traduce în românește prin „trecere”. „Pe pământul Dobrogei turmele avansau spre satul turcesc „Beștepe”, adică „Cinci mobile”, din județul Tulcea, ori și mai jos, până pe la Hârșova, Topalu. Contractau cu pașa respectiv pășunatul turmelor în timpul iernii. Rămâneau toți pe acolo până se desprimăvăra; se plătea darea cuvenită în mie, turmele se ridicau spre Dunăre, o treceau și staționau tot pe la Lacul Sărat. Cât stăteau în Brăila, se vindea parte din brânza lucrată în Dobrogea, uneori se vindea toată. Din această împrejurare a rezultat și denumirea brânzei de puțină, ce-o auzim și până azi, telemea de Brăila, deși nu mai are ea nicio legătură azi cu Brăila, ci se pregătește în alte părți. Și în acest chip se urma transhumanța an de an”.⁷ Familiile bacilor erau înstărite. Constantin N. Tomescu o evocă pe bunica lui, Sofia, care prin 1896, avea o pungă mărișoară, încărcată cu bani de aur, „cu monede austriece sau franțuzești, napoleoni”, pe care o golea pentru a-l lăsa pe nepotul de 6 ani să se joace cu gălbuii din grămada de aur. Femeile erau foarte credincioase: „îmi mai vine în minte și această amintire: la Brăila, bunica mă așeza în genunchi sub icoanele de pe perete și rostea lângă mine anumite rugăciuni sau le citea dintr-o carte ce ne-a rămas nouă; era un Ceaslov, tipărit în românește la Sibiul Transilvaniei. Uneori, seara, mă puneam să zic și eu Tatăl nostru, Doamne, miluiește-ne pe noi. Lângă icoane ardeau candelă. La fel erau icoane și candelă aprinse și în camerele bacilor și ale ciobanilor.”

Constanța ocupă un loc important în memorialistica profesorului, cu acest oraș deschide Jurnalul și tot cu el îl închide. La sfârșitul secolului al XIX-lea, ne spune autorul, exista o singură biserică în Constanța, de la care mama sa, „creștină bună”, nu lipsea duminicile și sărbătorile. Biserica avea hramul Adormirea Maicii Domnului, zidită curând după realipirea

1958. Biserica Adormirea Maicii Domnului

Dobrogei, „biserică măreață, o catedrală cu pereții exteriori de cărămidă roșie, netencuiți, cu trei turle, în una sunând clopotele, pe jos pavată cu dale de marmură, pictată bogat și cu vitrouri, cu chipuri de sfinți, colorate. Nu știu de era adevărat, că pictorul de atunci ar fi lucrat chipurile sfințelor de pe pereții bisericii acesteia având ca model figurile unor doamne din elita orașului, soții de prefect, primar, generali, deputați. Aceste vechi chipuri însă au fost șterse și acum biserica e împodobită cu o nouă pictură, care pare prea bogată, că nu s-a lăsat câte un spațiu gol, pe care să se odihnească privirea credinciosului.”⁸ Copilul Tomescu mergea des acolo, îi ajuta pe preoți în altar: purta lumânarea cea mare la ieșirea cu Sf. Evanghelie, ducea cădelnița, întreținea focul de mângal în Diaconicon, pentru alimentarea cădelniței cu cărbuni aprinși și pentru încălzirea ibricului cu apa necesară la pregătirea Sfintei împărtășanii, copilul devenind „o vestală a bisericii”. Preocupările din copilărie au continuat toată viața, luând alte proporții, profesorul s-a jertfit pe altarul Bisericii strămoșești, lucrând la revista Luminătorul, purtând flacăra Bisericii în Basarabia. „Încă nu eram elev de școală când preoții m-au și îmbrăcat într-un stihăraș alb cu cruciulițe albastre, ceea ce a fost ca o prevestire că eu îmi voi petrece restul vieții tot pe lângă

6. Ibidem, p. 51.

7. Ibidem, p. 38.

8. Ibidem, p. 42.

biserică”, scrie viitorul teolog.

Constanța multietnică poate fi reconstituită din mărturiile autorului: în partea de nord un deal, numit „Avratep”, lângă Regimentul 9 de cavalerie, în stânga, și în dreapta era spitalul orașului. Aflăm că pe lângă acesta trecea o cale ferată, întinsă din vechea gară până la hipodromul din comuna Anadolkiioi, hipodrom unde se organizau câte 2-3 alergări de cai mărunți, turcești, foarte atractivi întrucât jokeii erau niște adevărați artiști și executau, pe cai, variate exhibiții. În program, se mai prevedeau și lupte corp la corp între atleții turci și tătari, oameni foarte voinici, cu musculatura dezvoltată; acești luptători erau dezbrăcați până la brâu și se ungeau pe piept cu untdelemn, ceea ce îngreua prinderea lor în brațe. „Parcă am sub ochi o asemenea luptă, când un atlet se prefăcea că o ia la fugă, celălalt îl urmărea în arenă, până ce se pomenea cu pieptul în tălpile fugarului. Erau multe întreceri la hipodromul din Anadolkiioi la care participau mulți amatori și curioși, unii cumpărau cai. O dată în an, ca de obicei, era de față însuși regele Carol I cu familia sa și înalți demnitari ai statului”, continuă autorul. Memorialistul ne explică și etimologia termenului „Avratep” – din turcă „Dealul lui Avra”, movilă care fusese clădită de turci, în secolele trecute, drept punct de observație peste mare, de unde un observator veghea corăbiile ce se apropiau de micul port Tomis și anunța, prin călăreț, lui pașa locului, observația lui. Movila aceasta, intrând însă în perimetrul orașului, cu timpul, a fost săpată și nivelată. Tomescu descrie trenurile „spre vii” și spre hipodrom, care circulau vara, până prin octombrie, numite „trenuri de plăcere”, care erau compuse din vagoane, cu acoperișul sprijinit pe stâlpi, „iar circulația de la un vagon la altul, și chiar pentru interior, se făcea pe o treaptă de scândură în afară, prinsă de vagon, de-a lungul, și aveau uși ce se deschideau pe o parte și pe alta în afară, spre treapta de scândură prinsă de vagon, iar băncile din interior erau puse de-a latul vagonului, așa că nu se putea trece de la o bancă la alta din spate decât ieșind pe afară. Duminicile și de sărbători «trenurile de plăcere» erau mult aglomerate; constănțenii și vizitatorii orașului își făceau o destindere călătorind cu aceste trenuri, așa cum azi bucureștenii se duc în mare număr la Snagov, să se mai distreze în aer liber.”⁹ Timpul a făcut să dispară și movila și calea ferată, și cavaleria, lăsând loc caselor care au unit orașul Constanța cu satul Anadolkiioi, însemnând în turcește „satul de la Răsărit”. Mamaia era o

întindere de nisip, gol, fără nicio clădire, doar mai încolo niște lipoveni își așezaseră bordeiele lor de stuf. Mai aflăm că primul care și-a clădit o vilă în Mamaia a fost omul politic liberalul Vintilă Brătianu. La început de secol XX, copiii prindeau șerpi prin Mamaia și îi dădeau unui grec să le scoată pielea pentru a o prelucra pentru pantofii elitelor. „Despre portul Constanța îmi amintesc că era mic și primitiv. Cheiul era din lemn peste toată lungimea lui și bordura cheiului era susținută prin stâlpi groși de lemn. Prin acea țesătură lemnoasă mișunau mari șobolani, era o împărăție a lor. Ei se hrăneau din belșug cu resturi de mâncări și cu grâul ce curgea din vagoane și din sacii pe care-i duceau hamalii de la vagoane peste puntea vaporului și-i descărcau în calele vasului.” C. Tomescu amintește că sezonistii nu prea aveau cu ce să își umple timpul, de aceea organizau competiții de înot cu premii în plăcinte, bomboane, prăjituri ori porumb fiert la care a participat și autorul Jurnalului. Își amintește de Cazinoul de pe „Bulevardul Mării”, care a fost construit în locul unei clădiri de lemn, în care se desfășurau multe serbări culturale și cu ajutorul elevilor, a artiștilor și fanfarei Regimentului de infanterie 34. În vechiul Casino se dădeau premiile școlarilor merituosi de la gimnaziu și de la cele două școli primare din oraș. Memorialistul descrie gara veche spre care veneau trenurile și coborau spre port. El prezintă un accident când un tren cu călători a trecut în goană, prin fața peronului: locomotiva și câteva vagoane au sărit pe treptele de piatră, au traversat strada gării și s-au oprit într-o casă distrugând-o. Constanța, în timpul copilăriei sale, avea o înfățișare orientală. „Mai toate casele erau în parter, pipernicite, majoritatea se clădeau din crengi umplute cu pământ, cu podelele unse cu pământ, amestecat cu baligă de cal și acoperișul la toate locuințele era din olane curbate, mai nicio casă n-avea burlane pentru scurgerea ploii de pe acoperiș. Număram pe degete casele turcești sau bulgărești cu etaj. După alipirea Dobrogei, funcționarii români au durat case numai din cărămidă, podite cu scândură, cu burlane, ferestre mai mari, dar fără tradiționalul prichici, uns cu pământ, din fața casei, pe care se așezau turcoaicele și bulgăroaicele ca să clevetească cu vecinele lor și tot atunci să bea și filigeanul de cafea. S-au clădit apoi și case cu un singur etaj, rar cu două. Astfel se dezmoțea orașul Constanța, din aspectul său turcesc, se moderniza. Astăzi nu-l mai recunoști, atât ca edificii, cât și ca întindere. Cred că orașul de acum este de 15 ori mai întins în comparație

9. Ibidem, p. 44.

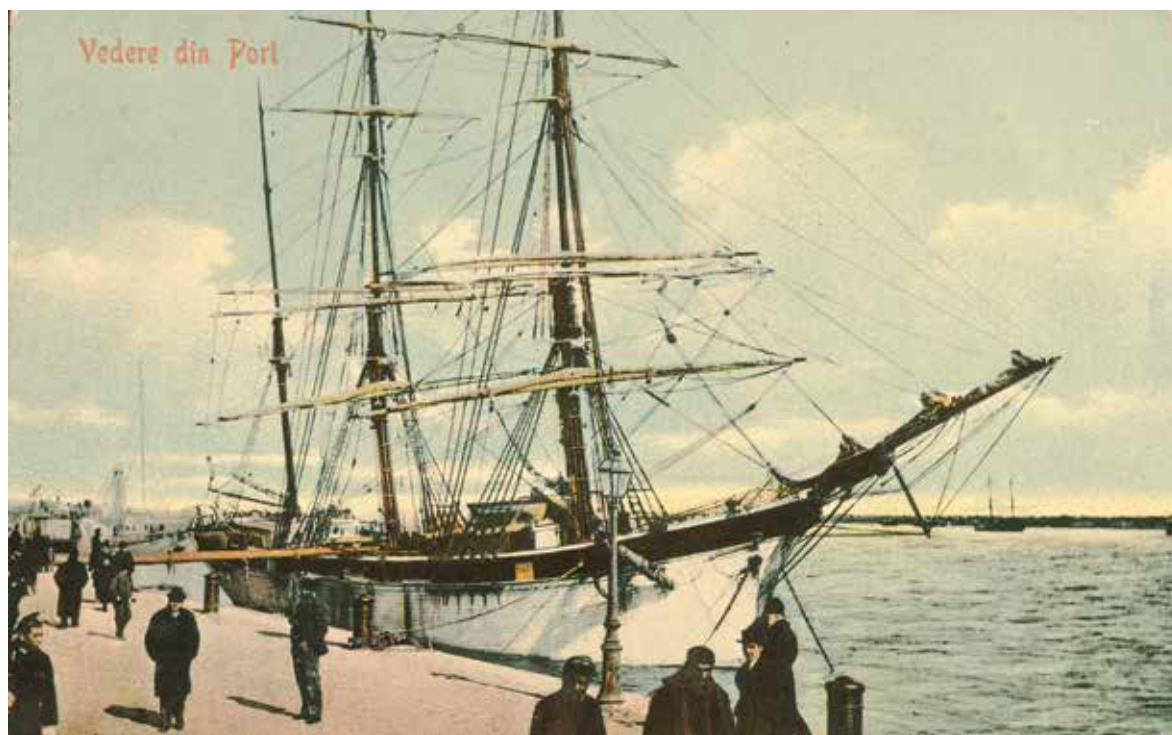

Gara veche

cu cel din 1906.”¹⁰ În acea vreme orașul nu avea nici canalizare, nici apă curentă, iar apa de ploaie se scurgea în port. Apa de băut și de spălat se scotea din mai multe fântâni săpate în

marginea orașului, unele spre regimentul de cavalerie, altele la marginea din vest a străzii Mangalia. Apa era adusă de sacagii cu un căte un cal, costul unei căldări de apă era de 5 bani.

Constantin N. Tomescu își amintește de școala de altădată, prezentând un incident dintre copiii români și cei turci, când elevii români au colorat școala turcilor cu cerneală, faptă care a ajuns până la urechile jurnaliștilor și ale diplomaților. Totuși, nu uită că regele Carol I le-a dăruit turcilor o mare geamie în Constanța, care a devenit azi muzeu. „Regele Carol I a fost atent față de turci. El a creat câteva burse pentru elevii turci care trebuiau să urmeze școli secundare românești. Au beneficiat mai mulți de aceste burse. Eu îmi amintesc de elevii turci de la Liceul Internat din Iași; unii au ajuns apoi ofițeri cu fes în armata română și alții au pășit spre diferite ocupații intelectuale în patria noastră. Unul dintre aceștia a fost constănțeanul turc Abdulnachim Selim, de vârsta mea, care a devenit apoi avocat în Constanța și deputat în Parlamentul Român, loial cetățean.”¹¹ Sunt mai multe referiri la Tomisul natal, însă Bricul Mircea, Crucișătorul Elisabeta și serbările mării de Sfânta Maria sunt cele mai vii, constituind un spectaculos și impresionant tablou. „Notabilități, parlamentari, mulți invitați, trupe cu ofițeri și steaguri militare, lume multă, erau adunați atât în port, cât și de-a lungul

1892. Bricul Mircea

10. Ibidem, p. 46.

11. Ibidem, p. 49.

bulevardului spre Casino. Bricul nostru se apropiase de digul principal, în dreptul „Cuibului reginei”, ce era ca un salon de sticlă, fixat pe dig. A sosit și un episcop cu ceata lui de preoți. Toți erau în așteptare. Noi, copiii de pe bric, eram cuprinși de emoție și de frică, gândind la figurile atletice ce aveam a executa. Deodată se pornește o nouă canonadă de tunuri, în salve. De pe muchia dealului de lângă vechea gară coboară, în zigzag până-n port, un tren regal, cu locomotiva împodobită cu steaguri românești și cu ramuri de brad. Trenul se oprește pe dig în fața noastră. Din vagoane coboară familia regală, miniștri, generali, diplomați străini, toți în mare ținută. Fanfarele militare intonează imnul regal, tobele bat și regele, urmat de câțiva generali, trece în revistă trupa. Începe serbarea. Intră și programul nostru”, se destăinuie memorialistul.¹² Emoționantă este întâmplarea de la sfârșitul spectacolului, când elevii au fost chemați în fața familiei regale, când au sărutat mâna reginei Elisabeta, a principesei Maria, a regelui Carol I, a prințului moștenitor Ferdinand. Regina, aflând că, deși Tomescu este orfan de amândoi părinți, urmează totuși școala, i-a dăruit ca premiu un rând de hăinuțe noi, ghetе cu șireturi, pălărioară, ciorapi și un teanc de cărți, legate cruciș cu o panglică tricolor. „Regina mă mângâie pe obraz, iar eu încep a-i săruta mâinile din nou, mă retrag. La sfârșit, am fost duși pe bric, unde am fost felicitați și ni s-a oferit mâncare... Eram bucuros că am ajuns pe un drum cu viitor, să devin

marinar, să devin și eu ceva, eu, copilul nimănui! Mă umplusem de încredere că pot reuși”. Totuși, simțea nevoia unui sfat părintesc, a căldurii sufletului cuiva, „care să mă liniștească și să-mi arate o cale în viitor.” Ajutat de preoți, lucrează la o librărie, unde are timp să citească toate cărțile și să le încadreze pe categorii tematice și de vârstă, cărți care aveau să-i deschidă apetitul pentru studiu, ajungând licențiat în teologie. Pe când C. Tomescu avea mari funcții, l-a ajutat pe un hoga turc din Medgidia să fie repus în postul său. Aflăm că după ce hoga de la geamia din Medgidia, făcând politică țărănistă, a fost îndepărtat din serviciu, el a făcut demersuri pentru revenirea în post, dar zadarnic. „O delegație de mahomedani cu hoga în mijloc vine în audiență la mine, fiind cu ei și un deputat țărănist. În jalbă, comunitatea apără pe hoga că n-a provocat dezordini, n-a insultat, n-a făcut rău nimănui; atâta doar că-i înscris în partidul țărănesc. Vorbește deputatul, dar și hoga, destul de frumos românește, și încă vreo doi turci.”¹³ Tomescu, uitându-se pe dosar, constată că nu s-a ordonat anchetă și nici nu s-a întrebat oficial comunitatea prin organele administrative, dacă într-adevăr hoga era vinovat de ceva. „Scriu și aici o nouă rezoluție, legală: hoga se restabilește în postul său de pe data îndepărtării, ordonându-i-se, totodată, și drepturile de salariu pe tot timpul trecut.” Hoga și toți mahomedanii au fost mulțumiți de rezolvarea problemei.

Va urma

Foto: Florin CĂLUGĂREANU

12. Ibidem, p. 58.

13. Ibidem, p. 927.

Prezențe feminine în Letopisețul lui Grigore Ureche

Andreea-Teodora TIȚA, Universitatea „Ovidius” din Constanța

Formarea conștiinței istorice a poporului român se realizează treptat, începând cu preocupările pentru consemnarea prezentului și a trecutului, mai ales a acelor evenimente de cumpănă prin care trece comunitatea, dar și a limbii, culturii și modului în care locuitorii diferitelor provincii se înscriu în cursul istoriei. Grigore Ureche este primul cronicar care scrie în limba română primul act de interogare a trecutului. Biografia lui ne este aproape necunoscută, dar criticul Nicolae Manolescu ne oferă informații cu privire la buna educație a cronicarului, menționând faptul că acesta era instruit la școli poloneze, unde luase contact cu umanismul și unde învățase limbi străine. Acesta era un bun cunoscător de istorii străine, având o părere avizată și critică față de izvoarele istorice.¹

De la el ne rămâne o singură lucrare ce nu s-a păstrat în variantă originală: „Cartea ce se chiamă Letopiseț ce într-însa spune cursul anilor și descălecarea Țării Moldovei și viața domnilor”. Această versiune este datată în jurul anului 1670 și este o compilație de izvoare polone aparținând lui Martin și Ioachim Bielski, dar și de izvoare ungurești și latinești, la care au intervenit doi copiiști: Simion Dascălul și Misail Călugăru.²

Cronica (lat. *chronica* - „istorie pe ani”) este scrierea istorică în care sunt consemnate în ordine cronologică evenimentele strânse atât din surse orale, cât și scrise dintr-o anumită perioadă de timp³. În perioada medievală românească, denumirea dată cronicii este aceea de letopiseț (termen de origine slavonă „scrierea anilor”).

Marele aport al lui Grigore Ureche este de a crea istoriografia în limba română fără a se sprijini pe baze scrise în această limbă, muncă greu de realizat întrucât trebuiau create o sintaxă

și o topică potrivite scrisului, dar și un vocabular adecvat care să conțină și termeni din domeniul militar, administrativ etc., termeni ce nu erau des întâlniți în vorbirea uzuală.⁴ Cronica lui Ureche cuprinde evenimente din perioada 1359-1594, adică de la Dragoș, considerat întemeietorul Moldovei, până la Aron vodă. Obiectivul scrierii este precizat chiar de Ureche, care alege să

Maria, soția lui Ștefan cel Mare, litografie

scrie în limba română „să rămâie feciorilor și nepoților, să le fie de învățătură”⁵, dovedind astfel caracterul didactic și moralizator al cronicii.

Este binecunoscut faptul că autorul dedică pagini întregi descrierilor și portretizărilor, criticul George Călinescu observând la Grigore Ureche faptul că „darul lui Ureche e portretul moral, concis”.⁶ Se poate afirma cu certitudine, însă, că prezențele feminine sunt abordate doar pasager,

1. Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 55 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, p. 55.

2. P.P. Panaitescu, *Influența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin*, Cultura Națională, București, 1925, pp. 20-38.

3. s.v. cronică, DEX – Dicționarul explicativ al limbii române, Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”, Ed. A 2-a. rev.-Univers Enciclopedic Gold, București, 2016.

4. Nicolae Manolescu, op. cit., p. 54.

5. Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, Ediție îngrijită, studiu introductiv indice și glosar de P.P. Panaitescu, Editura de stat pentru literatură și artă, 1958, p. 57.

6. George Călinescu, *Istoria literaturii române. Compendiu*, Editura Litera Internațional, București-Chișinău, 2001, p. 25.

prin rolul lor din culise și mai puțin prin fapte, așa cum sunt redată calitățile vitejești ale bărbaților vremii, lucru de înțeles în contextul dominării masculine în defavoarea femininului. Figurile feminine sunt menționate mai mult accidental și nu li se acordă o importanță deosebită, în lumea condusă de bărbați, doar câteva nume reușind să se facă remarcate la nivelul letopisețului.

Pornind de la legenda descălecatului, pe care Ureche o redă în tonalitatea unei legende populare, cu o atitudine simplă, arhaică, inopinat apare menționat numele unei fete, Molda. Umblând un grup de păstori din Ardeal prin munți, aceștia dau de un bour pe care îl urmăresc până ce ajung la o apă. Despre acea apă se spune în legende că se numea apa Moldovei, după numele Moldei care s-a înecat acolo. În letopiseț

amintite în treacăt de cronicar. În contextul luptei pentru putere a fiilor lui Alexandru vodă cel Bun, apare consemnată în letopiseț favorizarea unuia dintre frați pe baza relațiilor de rudenie dintre Iliș și craiul leșesc, Vladislav Iaghello. Ștefan, fratele lui Iliș și bun conducător al Țării Moldovei, și-a gonit fratele din țară și a păstrat astfel scaunul domniei. Deoarece reprezenta un avantaj pentru politica externă, craiul leșesc i-a permis păstrarea scaunului, însă a oferit ajutor și lui Iliș, care îi era prieten și cumnat craiului prin căsătoria cu sora crăieșei Zofia. Aflăm astfel despre aceasta, cu numele său real Maria sau Mafika Holszanska⁷, neindividualizată prin nume de Ureche, că deși nu a fost o figură feminină clar conturată în cronică având doar statut de soră și soție, ea reprezenta un bun suport de alianțe pe

Maria Voichita Wallachia

nu se oferă mai multe detalii cu privire la acest nume, figura fetei fiind chiar înlocuită într-o altă variantă a legendei cu prezența unei cățele cu același nume.

Pe parcursul Letopisețului se constată nu doar o dată faptul că femeile dețineau rol de mediator, imaginea femeii fiind construită prin adeviziunea la o mentalitate medievală, ci și că acestea erau de multe ori oferite drept monede de schimb în rândul caselor boierești pentru a stabili relații de prietenie între țări. Întrucât cea mai frecventă încercare pentru domnitorii acelei vremi era apărarea libertății statale, unele femei aveau rolul de punte de legătură între state pentru a asigura relații mai puțin tensionate. Astfel este cazul și unei prezențe feminine

Ruxandra Lăpușneanu

scena politică externă a acelei vremi.

Firul istoriei continuă și cronică lui Ureche dezvăluie crimele înfiorătoare petrecute în mediul familiei. Fiii își răzbună tații, iar soțiile joacă un rol secundar în luptele pentru putere urmându-și soții în exil sau constituind departe de aceștia un stâlp al generațiilor ulterioare. În partea numită „Cându au prădatu Ștefan vodă Țara Săcuiască”⁸ își face apariția o altă figură feminină, Evdochia de la Kiev, o femeie de viță nobilă care a oferit domnitorului o legătură

7. Paul Cernovodeanu, Primele preocupări de genealogie în Țara Românească în Revista istorică, fondator N.Iorga, Academia Română Institutul de Istorie „N.Iorga”, Serie nouă, Tomul XIII, Nr. 3-4, Mai-August 2002, p. 182.

8. Grigore Ureche, op.cit., p. 84.

strategică importantă cu puternicele puteri vecine, fiind sora țarului Simeon. Grigore Ureche prezintă căsătoria celor doi ca fiind una de scurtă durată, Evdochia trecând la cele sfinte în anul 1467, pe când domnitorul Moldovei se afla într-o campanie militară.

Mențiuni ale viitoarelor soții ale lui Ștefan se vor face și ulterior, cronicarul acordând o mai mare parte a scrierii sale acestei perioade. Femeile nu dobândesc însă statut autonom, nu sunt caracterizate, ci doar introduse sporadic în istorie ca parte integrantă a evenimentelor desfășurate. Aflat în dispută cu Radu vodă cel Frumos, domnul Țării Muntenesti, Ștefan îl urmărește pe acesta până la cetatea Dâmbovița. Fiind înconjurat de oastea moldovenilor, Radu își părăsește familia și fugă la turci, motiv pentru care Ștefan dobândește cetatea și le ia pe soția și fiica lui Radu înapoi la scaunul de la Suceava, unde le va da în grija noii sale soții, Maria din Mangop. Despre Maria de Mangop nu se menționează multe detalii în cronică, ce știm însă este și aceasta a avut o moarte prematură. După moartea sa, Ștefan cel Mare s-a căsătorit cu ostatica sa, Voichița, singura fiică a domnitorului Radu cel Frumos. Ascensiunea Voichiței de la ostatică la doamnă a Moldovei nu este nici ea documentată în detaliu în cadrul letopisețului. Se poate observa însă, că există o discrepanță între primele două soții ale domnitorului și cea din urmă, diferența de vârstă dintre voievod și tânăra doamnă fiind una mare. Prin căsătoria dintre cei doi, are loc un moment important pe

scena politicii interne și anume unirea dinastiei Basarabilor cu cea a Mușatinilor. Doamna Maria Voichița a reprezentat și o figură influentă, alături de aceasta Ștefan cel Mare ctitorind mai multe mănăstiri.

Tot pentru a întări relațiile externe ale Țării Moldovei, Bogdan vodă cel Orb a recurs la cererea în căsătorie a Elisaftei, sora craiului Ieșesc. Pentru prima oară în letopiseț este consemnată atitudinea unei femei cu privire la o căsătorie: „Ci bătrîna, mama lui crai, n-au vrut acesta lucru să-l facă, căci nu era de legea papii”.⁹ Hotărârea buncii cu privire la căsătoria nepoatei a fost una clară. Nici Elisafeta nu și-a dorit logodna pe motiv că Bogdan era orb de un ochi.¹⁰ Aceste două figuri feminine vor fi primele voci consemnate de cronicar și vor schimba unghiurile de observație asupra ulterioarelor instanțe feminine.

Redobîndindu-și statutul și avînd o mare influență la curțile domnești, femeile au reușit dirijarea unor comploturi și manevrarea puterilor. Puține dintre ele au reușit însă să fie nominalizate prin nume, majoritatea fiind doar soții, surori, fiice. De la Ștefan vodă cel Tânăr, care a fost otrăvit de soție, până la soția unui jupân din Țara Ungurească, care l-a ajutat pe Petru Rareș să intre deghizat în Cetatea Ciceului, femeile au dobândit puterea de a modifica cursul istoriei. Petru Rareș, ajuns la cetate pentru a scăpa de dușmani este ajutat de doamna sa Elena, care cunoștea

9. Ibidem, p. 126.

10. Eugen Negrici, *Narațiunea în cronicile lui Gr. Ureche și Miron Costin*, Editura Minerva, București, 1972, p. 126.

Foto: Daiana MUFLIC

limba sârbă¹¹, să scrie o scrisoare de iertare împăratului. Elena a mijlocit astfel întoarcerea soțului său la conducere și a minimalizat spaima exodului, având caracter salvator și înscriindu-se în tipologia femeii emancipate.

Fiica lui Petru Rareș, Roxana, va fi cea care va avea unul dintre cele mai active roluri feminine ale cronicii lui Ureche. Fiindu-i viitorul soț călugărit de Alexandru Lăpușneanul, Roxanda devine soția domnitorului și totodată un personaj memorabil marcat prin antiteză cu soțul său, încadrat în tipologia tiranului. Ea este și singura căreia cronicarul îi face portretul moral, asemeni domnitorilor însemnați, preluând alături de fiul său și puterea țării: „Roxanda, că era o fămee destoinică, înțeleaptă, cu dumnezeire, milostivă și la toate bunătățile plecată”.¹² Portretul domniței Roxanda preia rețeta caracteristică lui Grigore Ureche de a realiza la finalul domniilor importante o portretizare prin care să descrie calitățile acestora, urmată firește de locul înmormântării. Puternic individualizată în cronică, Roxanda se încadrează în tipologia femeii puternice și preia calitățile de mamă, conducător și femeie cu frica lui Dumnezeu, gândind la binele celorlalți și devenind singura figură feminină proeminentă a cronicii.

Cu toate că detaliul este aproape inexistent în ceea ce privește secvențele în care apar prezențe feminine în Letopisețul lui Grigore Ureche,

ipostazierea acestora îmbracă aura concretului și a relevantului acțiunii în defavoarea unor descrieri notabile. Femeile supuse analizei dețin un cadru abia trasat în multitudinea faptelor eroice și se definesc prin raportare la personajele masculine, abundența evenimentelor secând de putere prezența luptelor de culise la care femeile iau parte și scoțând încă o dată în evidență binecunoscuta sintetizare la elementele esențiale caracteristică lui Grigore Ureche.

Bibliografie:

1. URECHE, Grigore, Letopisețul Țării Moldovei, Ediție îngrijită, studiu introductiv indice și glosar de P.P. Panaitescu, Editura de stat pentru literatură și artă, 1958.
2. CĂLINESCU, George, Istoria literaturii române. Compendiu, Editura Litera Internațional, București-Chișinău, 2001.
3. CERNOVODEANU, Paul, Primele preocupări de genealogie în Țara Românească în Revista istorică, fondator N.Iorga, Academia Română Institutul de Istorie „N.Iorga”, Serie nouă, Tomul XIII, Nr. 3-4, Mai-August, 2002.
4. Dicționarul explicativ al limbii române, Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”, Ed. A 2-a. rev.-Univers Enciclopedic Gold, București, 2016.
5. MANOLESCU, Nicolae, Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
6. NEGRICI, Eugen, Narațiunea în cronicile lui Gr. Ureche și Miron Costin, Editura Minerva, București, 1972.
7. PANAITESCU, P.P., Influența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin, Cultura Națională, București, 1925.

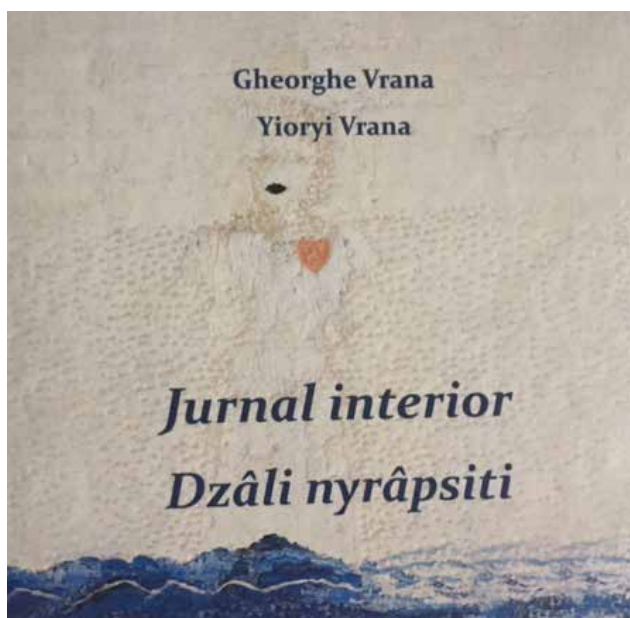
11. Grigore Ureche, op. cit., p. 147.

12. Ibidem, p. 181.

Foto: Iulia PANĂ

Gheorghe Vrană s-a născut în Constanța, fiind de profesie avocat. A publicat cu predilecție poezii în limba aromână. Este autorul volumului de poezii *Veghetorul cuvintelor* (în aromână), Editura Fundației Culturale Aromâne (1995) și în ediția aromâno-sârbă la Editura Moscopoleană din Belgrad (2001). Este prezent în mai multe

antologii de poezie contemporană aromână publicate la București în 2003 și 2004, Constanța (2001), precum și în străinătate: *Panorama poezilor*, Skopje, Macedonia (2000 și 2001); *Antologia aromână balcanică*, Sofia (2004), *Nous, les poètes des petits peuples-Poemes en macedoromain (aroumain)*, Belgia, 2007. I-au fost publicate poezii în traducere în franceză, engleză, sârbă, albaneză, macedo-slavă, greacă, precum și traduceri inedite în italiană. Gheorghe (George Vrană) este, de asemenea, autorul unor eseuri literare și istorice privind cultura aromână. Opera sa este amintită în *Dicționarul aromân (macedo-vlah)*, A-D, realizat de Matilda Caragiu Marioțeanu, Editura enciclopedică, 1997, iar poezia sa a fost distinsă cu numeroase premii.

Cartea *Jurnal Interior* este la a doua ediție (prima a apărut în 2011) la aceeași editură, OSCAR PRINT, în variantă bilingvă, româno-engleză (2016). Remarcăm condițiile grafice deosebite și menționăm faptul că la aceasta editură colecția "Biblioteca fantastică" este coordonată de istoricul, jurnalistul și antropologul Adrian Majuru. Tot el prefătează volumul, propunându-și să aducă în fața publicului autori contemporani "ale căror opere nu îl vor seduce pe cititor în obișnuitul lecturii, ci îl vor elibera într-o călătorie—

poveste, către granițele unde iluzia și realitatea se unesc una cu alta”.

„Argonaut pe marea interioară”, primul capitol al cărții, descrie imagini ale urbei conștanțene: marea copilăriei, amintiri și evenimente de familie, odiseea bunicilor și părinților sosiți în bătrânul Tomis din diferite meleaguri grecești locuite de aromâni. Despre strada unde locuia: „cât de frumos miroseau zilele de toamnă în Constanța, parcă am locuit în vis cândva pe strada Castanilor, în apropierea bisericii „Sfinții Împărați Constantin și Elena”, biserica sculptată în piatră, cu turla atât de zveltă și înaltă... dezolant de tristă și de frumoasă era Constanța”.

De menționat o altă observație: „În mod paradoxal, urmele turcocrăției, spiritul oriental, cântecul muezinului și geamia, ce au influențat duhul Tomisului și al Pontului Euxin, au constituit pentru strămoșii mei o prezență familiară, acasă, în Macedonia, în Epir, în Tesalia. Strămoșii mei au știut să coabiteze cu reprezentanții turcocrăției fără să fie corupți”. Și apoi, Marea... marea

înaintează lent, moartea înaintează lent... Câteodată și moartea înaintează lent... câteodată și marea și moartea vin năpraznice...

Al doilea capitol, „Nostalgia nebunilor” (în 73 de gânduri despre identitate) cuprinde cugetări despre viață, durere, identitate, religie, credință, ortodoxism.

În încheiere câteva aforisme: „Ce înțeleg eu din identitatea mea aromână? Elenitatea nordică sau mai precis interpretarea spiritual eleno-tracică, aventura macedoneană, elenism, Macedonia română, „Via Egnatia”, spirit bizantin, ortodoxie și latinătate, ștergerea chipului, jertfa, exilul și catacomba. În nici un caz elenitate pură, tracism pur, latinătate pură etc., cum înțeleg mulți dintre compatrioții mei. Identitatea mea aromână=o sinteză obscură și o sumă de fricțiuni.” [...] „Destinul aromânului și al meu este drumul! „Infinitul este IUBIREA!”

De menționat coperta volumului realizată de Ecaterina Vrană, artist plastic de excepție, sora autorului, din păcate plecată prea devreme la Domnul.

Ioan N. Roman s-a născut la 20 iulie 1865, în localitatea Comândărești, azi Reditu, județul Botoșani, și a murit la 12 iulie 1931, în Constanța. În alte materiale apare că s-ar fi născut pe 20 iulie 1866 în comuna Tropoclo, județul Ismail, sau în 1866, în Satu-Lung, comuna Săliște din Marghineasa Sibiului.

Cel care aduce lămuriri în acest sens este prof. Traian Lăzărescu, cumnatul lui I.N. Roman, cunoscut latinist, profesor la Colegiul național „Mircea cel Bătrân” din Constanța. Potrivit notelor bio-bibliografice¹ scrise de Traian Lăzărescu, data nașterii lui Ioan N. Roman este 20 iulie 1866.

Conform unui certificat, duplicat, scris chiar de Ioan N. Roman², eliberat de Direcțiunea gimnaziului „Ștefan cel Mare” din Iași, data nașterii ar fi 20 septembrie 1865, în comuna Comândărești, județul Iași. Ioan N. Roman însuși explica, după cum își amintește fiul său, avocatul Bonifaciu I. Roman, această nepotrivire de date astfel: deși născut în 1865, părinții săi - Nechifor și Maria - oieri din Săliștea Sibiului, fiind în transhumanță în Basarabia, nu au putut să îi declare nașterea în localitatea Tropoclo (zis și Trăpăuca - după denumirea „mocanilor”) din județul Ismail. Părinții au declarat nașterea la primăria comunei Comândărești, județul Iași, după reîntoarcerea lor, cu un an mai târziu.

Nici actul original de naștere, nici o altă copie nu s-a găsit printre documentele rămase în urma lui Ioan N. Roman.

O corespondență oficială între autorități arată categoric că la parohia localității Tropoclo, județul Ismail, Ioan N. Roman nu se găsește înscris în registre, în anul 1866.

Pe diplomele de studiu din Belgia apare ca născut la Iași.

Ioan N. Roman a mai avut doi frați - Dumitru, care a fost comerciant în comuna Șipote, județul Iași, și Gheorghe - păstor de oi în împrejurimi. Despre nici unul dintre aceștia nu s-au păstrat informații.

1928. I.N. Roman șugubat

Din familie se știe că, după o perioadă petrecută în Moldova, părinții lui Ioan N. Roman s-au înapoiat în Săliștea Sibiului, unde Ioan N. Roman și-a petrecut o parte din copilărie și este posibil să fi urmat primele clase primare, la școala din sat, însă nu s-a găsit niciun act școlar în această privință. Fiica cea mijlocie a lui Ioan N. Roman își amintea că, în timpul unei călătorii la Săliștea Sibiului, din vara anului 1922, împreună cu tatăl său și cu sora cea mare, Ioan N. Roman povestea despre anii de școală petrecuți în localitate. În plus, tot ea afirma că a văzut, printre documentele tatălui ei, un act constatator al frecventării școlii primare din Săliștea Sibiului.

1. Manuscris, aflat la Biblioteca Județeană Ioan N. Roman, Constanța, nr. Inv. 139.

2. La data eliberării lui - 27 februarie 1892.

Pregătirea școlară

Nu se poate preciza când anume și cauza pentru care a plecat copilul Ioan N. Roman în comuna Hârlău, județul Iași, unde a urmat școala primară, sau și-a completat clasele începute la Săliște. Versiunile din familie nu sunt clare cu privire la unde a locuit Ioan N. Roman în această perioadă. Nici în acest caz, actul de absolvire a școlii primare din Hârlău nu a fost găsit printre documentele lui Ioan N. Roman, deși despre acesta se spune că a fost văzut de unii dintre copiii lui.

Este posibil ca aceste acte să se fi pierdut în corespondența sa bogată sau cu prilejul ocupării orașului Constanța, în 1916, și anii următori, cum afirmă Ioan N. Roman, într-o scrisoare deschisă, adresată unui „amic politic”.

La Hârlău, învățătorul Grigore Rozan, directorul școlii, l-a remarcat pe Ioan N. Roman, care a fost întotdeauna premiant de locul întâi, și i-a prevestit un viitor strălucit, după cum relata cu nostalgie chiar fostul elev.

Certificatul duplicat eliberat în anul 1892 de Gimnaziul „Ștefan cel Mare” din Iași atestă că Ioan N. Roman a susținut la acea școală examenul de clasa a IV-a, în iunie 1885, pregătit în particular, și a obținut media generală 7.16 fiind declarat promovat în clasa a V-a. Dintr-o versiune acreditată, fără însă a fi sprijinită de atestări în acte, aparținând unui autor anonim al unor date biografice publicate în ziarul *Dimineața*, din data de 14 iulie 1931, aflăm că, în perioada în care a frecventat Gimnaziul „Ștefan cel Mare”, Ioan N. Roman i-a avut colegi și i-a meditat (versiune din familie) pe fiii și nepotul³ lui Vasile Gheorghian⁴.

De asemenea, deși există neclarități cu privire la perioada școlii lui Ioan N. Roman, se pare că acesta l-a avut coleg și pe Oswald A. Teodoreanu⁵, care, la stăruințele unui membru din familia Roman, a publicat un articol în ziarul *Opinia*⁶ din Iași, intitulat „Evocări din Iașul de acum 50 de ani. Poetul Ioan N. Roman. Fragment din volumul „Răscolind trecutul”, vechi amintiri răzlețe, dintr-un film trăit”, în care autorul povestește amintiri din vremea când urma cursurile liceului național din Iași.

Printre colegi, în anul școlar 1881 – 1882, l-a avut, în clasa a doua, pe Ioan N. Roman, care, în urma unei pedepse disciplinare – eliminare de

câteva zile – s-a retras din școală.

Oswald A. Teodoreanu scrie că din anul 1882 „Roman a început să treacă câte două clase pe an, ca preparat în particular, după cum am aflat mai târziu de la alții ... în 1885 sau 1886 cred că terminase liceul. Ceea ce știu însă în mod pozitiv e că scria versuri și făcea gazetărie”.

Acte școlare care să dovedească frecventarea cursului secundar la liceul național din Iași nu au fost însă găsite între documentele lui Ioan N. Roman. Versiunea lui Oswald A. Teodoreanu cu privire la finalizarea liceului în 1885 sau 1886 contrazice certificatul eliberat de Direcțiunea Gimnaziului „Ștefan cel Mare”, din care rezultă clar că în anul 1885 Ioan N. Roman era promovat în clasa a V-a liceală.

Finalizează studiile la Liceul național din Iași și începe, tot aici, studii de drept.

Debutul în publicistică și în activitatea literară

Debutul în publicistică al lui Ioan N. Roman pare să fi fost la Albina – foiță literară și științifică din Botoșani, editată la Iași, de Gheorghe Kernbach.

În această perioadă, alături de activitatea sa ziaristică, Ioan N. Roman își începe și activitatea literară. Se pare că realul său debut în literatură – până atunci e foarte probabil să fi publicat în unele publicații mai obscure – a fost în revista *Familia din Oradea*, a lui Iosif Vulcan.

În revista *Familia* și-a început colaborarea în anul 1883, pe când avea 17 – 18 ani, cu poezia *Suspine de toamnă* și două traduceri: *Căderea frunzelor* - Charles Hubert Millevoeye, și *Rândunelele* - Pierre-Jean de Béranger.

În acest an, 1883, Iosif Vulcan participă la serata Societății „Junimea”, ținută la casa lui Titu Maiorescu. Aici îl întâlnește pentru a treia oară pe Mihai Eminescu care, cu acest prilej, citește șapte poeme, „care au electrizat pe toți și au fost întâmpinate cu aplauze entuziaste”, cum avea să afirme mai târziu Vulcan în „Familia” (nr. 6 din 5/27 februarie 1884). La îndemnul lui Maiorescu, Eminescu îi înmânează poeziile lui Iosif Vulcan pentru a fi publicate în revista de la Oradea. Ca urmare, cele mai frumoase poezii eminesciene ajung să vadă lumina tiparului, treptat, pe parcursul anilor 1883-1884, în paginile revistei în care, cu șaptesprezece ani în urmă, își făcuse debutul literar. Este vorba despre poeziile „S-a dus amorul” (nr. 17 din 24 aprilie/6 mai 1883), „Când amintirile...” (nr. 20 din 15/27 mai 1883), „Adio” (nr. 23 din 5/17 iunie 1883), „Ce e amorul?” (nr. 29 din 17/29 iulie 1883), „Pe lângă plopii fără soț” (nr. 35 din 28 august/9 septembrie

3. Fost primar al capitalei.

4. Fost ministru de agricultură și domenii în cabinetul I.C. Brătianu între anii 1886 – 1888.

5. Tatăl scriitorilor Ionel și Al.O. Păstorel Teodoreanu.

6. An XXXIV, nr. 9220, 25 decembrie 1937, p. 6.

IN Roman alături de familie. Fotografie din colecție privată

1883), „Și dacă...” (nr. 46 din 13/25 noiembrie 1883) și „Din noaptea” (nr. 7 din 12/24 februarie 1884). Acestea constituie ultimele mărgăritare poetice șlefuite de geniul eminescian și date spre publicare revistei orădene.

„Gestul lui Eminescu, făcut la cinaclul <Junimea> din casa lui Titu Maiorescu, de a înmâna cele șapte manuscrise, după lectură, lui Iosif Vulcan, este echivalentul unui atestat de recunoaștere, nu numai a debutului său, dar pentru întreaga durată a revistei <Familia>, pe care Eminescu a citit-o mereu”, afirma cu tărie regretatul eminescolog Constantin Malinaș.

Colaborarea a continuat în anul 1884 și următorii cu versuri originale și traduceri.

În România liberă, numărul din 30 septembrie 1884, este publicată poezia Durere, semnată de Ioan N. Roman, iar la 21 octombrie 1884 apare poezia Liniște.

În Munca (București) se tipăresc, la 19 aprilie 1892, versurile Primăvară și la 18 aprilie 1893, Fragment.

În revista Literatură și știință, a lui Constantin Dobrogeanu Gherea, apar, în anul 1893, poeziile Datoria și Ianuarie.

O activă colaborare are Ioan N. Roman la

revista lui Alexandru Vlahuță – Vieața – în anii 1894 – 1895, unde, alături de versuri, iscălește și fragmente în proză, precum și articole polemice semnate Selișteanu.

Colaborează și la Gazeta Săteanului– din Râmnicu Sărat, a lui C.C. Datculescu.

Un amic “bibliofil” și „bibliograf” ne indică din memorie, fără a fixa informația în scris, că în ziarul Românul (dir. Vintilă, C.A. Rosetti), din anul 1892, a apărut informația că, în urma unui “plebiscit literar” inițiat de o revistă – nu e indicată – Ioan N. Roman a fost proclamat al 12-lea dintre poeții contemporani.

Mai târziu, când se stabilește la Constanța, Ioan N. Roman colaborează și la revista locală Ovidiu – în 1905 -, condusă de Petru Vulcan. El semnează articolul O faptă lăudabilă, în 1902, în care admira inițiativa unui grup de intelectuali de a crea asociațiunea corpului didactic și bisericesc pentru învățătura poporului român din Imperiul Otoman.

În Iași, Ioan N. Roman desfășoară o intensă și polemică activitate publicistică, în Liberalul, și Drapelul, ultima fiind o gazetă pe care Ioan N. Roman a înființat-o la Iași, pe când avea numai 22 de ani.

Foto: Iulia PANĂ